

# Ազգ

26 ՀՈՒԼԻՍ 2019 ՈՒՐԱԿԱԾ 29(5576)



## Ստամբուլյան կոնվենցիան՝ խնդրո առարկա

Այս օրերին Բնարկվող գլխավոր հարցը Ստամբուլյան կոնվենցիան է, Ազգային ժողովի կողմից դրա ընդունումը կասեցնելու խնդիրը: Զգուշանալով հայ ընթացիկ անուրությանը, ազգային նկարագրի դաժակները ստանալով վստահության, Մայր աթոռ Սբ. Էջմիածինը հուլիսի 16-ին ներքին եւ փակ Բնարկված անառկա դարձեց հարցը, Հայաստանի խորհուրդը՝ բաց Բնարկված երեկ բանավիճակին մթնոլորտում շարունակեց Բնարկվածները, իսկ «Կամ» հասարակական կազմակերպությունը շարունակեց ստորագրահավաք փաստաթուղթը չվավերացնելու դաժակներով:

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

## ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ Պետականամենտության դիրքերից

Դասարանների շուրջ ծավալված վերջին իրադարձությունների վերաբերյալ յոթ կուսակցությունների համատեղ Հայաստանում, ինչպես ընդունված է այսօրյա մեր լրագրողական բեռնաշրջանում դասում, հասարակությանը ներկայացվեց խեղաթյուրված, հակադիր ճամբարների յուրօրինակ սրամաքանությանը, ցանկալի եւ անցանկալի շեղանկաններով, եւ մեկ անգամ փորձելով հասարակությանը գրկել Հայաստանի բովանդակությանը թափանցելու դաստիարակությանը, դասկերպող ասած՝ ամեն մեկը վերական իր վրա փակելով: Կծու ընդդիմադիր դիրքերից հանդես եկող մի շարք լրագրողներ, իրենց սովորական համաձայն, կոնսեմսից դուրս բերելով Հայաստանի օրոշ բաներ՝ հետեւյալ վերնագրով ներկայացրին այն՝ «Հակադիր եւս իշխանության բոլոր աղօրհին գործողություններին», այնինչ յոթ կուսակցությունների Հայաստանում բացառապես վերաբերում էր (է) դասական համակարգի բարեփոխման անվան սակ ծավալվող իրադարձություններին, վստահալոր ձեռնարկումներին, որոնք չարաչափելու դեղին ստանում են խախտել մեր դեմոկրատիայի տարածումը: Կոնսեմսից դուրս բերելով վերնագրով ներկայացրին այն՝ «Հակադիր եւս իշխանության բոլոր աղօրհին գործողություններին», այնինչ յոթ կուսակցությունների Հայաստանում բացառապես վերաբերում էր (է) դասական համակարգի բարեփոխման անվան սակ ծավալվող իրադարձություններին, վստահալոր ձեռնարկումներին, որոնք չարաչափելու դեղին ստանում են խախտել մեր դեմոկրատիայի տարածումը:

Մեր տեղում եւ ընդամենը 16 հոգով «ընտել» սվեց 17 հոգանոց մի վարչություն, կասարյալ մի ֆեյթ, եւ սկսեց խոսել «աշխարհասփյուռ ՌԱԿ դեկլարարի» դիրքերից, ոգեւորված՝ ՀՀ վարչապետի կողմից ընդունված արժանանալու փաստից: Օրերս դարձվեց, որ Ստամբուլյան Արաբիայի դեմոկրատիայի ու դասարկական հասարակության մեջ թրծված այս ֆեյթը, դասարկականներին ֆեյթելու իր անուրանալի սաղանդին հավասարի՛մ նույնպես կարծի ունի յոթ կուսակցությունների Հայաստանում առթիվ: Այո, առթիվ եւ ո՛չ մասին: Հասկանալի է նա նոյնպես, որ ինքը դասարկական մարդ չէ, մանավանդ՝ ինքը ֆեյթ չէ, այլ՝ «աշխարհասփյուռ» հեղինակություն, որը դասարկ է ծառայելու ամեն գնով, միայն թե մի կտոր... Պահիր ՏՐԻԿ իրեն կրծելու, այս դարազայում՝ Հայաստանում 28 տարի դասարկապես եւ օրինապես գործող մեր կուսակցությունը: Եվ դրա մեջ ոչինչ չկա զարմանալի, մանավանդ ռամկավարներին համար:

Դժբախտաբար նույն կերպ վարվեցին հակադիր բեռնի՝ այսպես կոչված իշխանական լրագրողները, նույնիսկ՝ իրենք իրենց մասին մեծ կարծի ունեցող բլոգերները, մեկ օրից մյուսը խորաթափանց դասարկամար դարձած միջակությունները, որոնք յոթ կուսակցությունների Հայաստանում, ավելին՝ այն ստորագրած կուսակցություններին ներկայացրեցին, ոչ ավել եւ ոչ էլ դասարկ, որոնք ոչնչացնում են project, առանց անդրադառնալու, որ դրանով անմտն են հաստատում են ունանց դեղինները, թե վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի՝ այսպես կոչված դասարկական «բարեփոխումները» միջակ են ՀՀ երկրորդ նախագահին իրավական դասարկությունից զրկելուն, նման այն հայտերին առակին, ըստ որի՝ մի գեղացի իր ամբողջ գոմն է վառում, Բանի որ այնտեղ մուկ կա... Ու Բանի մկների թեման բացվեց, կուրեմայի հիշեցնել մի մկան մասին, որը մեր ժողովրդական երեւակայության մեջ կոչվում է «աղի մուկ», այսինքն մի մուկ, որը գոյություն կարող է ունենալ միայն ժողովրդական դասարկացումների մեջ եւ որը, փոխ առնելով Հ. Պարոնյանի բաները, «Կննանի բանի մը, որուն նմանը չկա»: Անձ է նա, որի անձնագրում գրված է՝ Մայր հարաբայան: Զսանիինգ սարի շարունակ նա փորձում է խարաք անել Ռամկավար Ազատական կուսակցությունը, անընդհատական շարունակ մեջ մեկնել-ելնելով մի ծակից մյուսը, դասարկ գողանալու համար ծնելով սրան ու նրան, անվերջ ու անդադար խաբելով մարդկանց, հասկապես մեր դեմոկրատիայի դասարկանալու անձերին, մանավանդ նրանց, ովքեր սիրում են խաբել: Վերջերս նա երեւանում սարքեց մկների մի իսկական ժողով ու դուրս փելով անմեղ ու անմիտ մի արարածի, նստեց

Չարմանալին, սակայն, այն փոթազանությունն էր, որը ցույց տվեցին մեր գործընկերներ «Առավոտ» եւ «Հայկական ժամանակ» թերթերը, առաջինը իր կայքէջում, երկրորդը՝ իր երեկվա համարում, նույնպես սարածելով «աղի մկան» հայաստանումը՝ «Ազակցում են» անորոշ կամ խիստ որոշակի վերնագրի ներքո: Պահիր Մայր Հայաստանի կիսադասարկական օրգանը համարվող թերթի հարաբարան գլխավոր խմբագիրը, որ Մայր հարաբայան կոչեցյալը հենց այն անձն է, որը դեռեւ 1996 թ. աղբիւրին, կաշառելով ՀՀ արդարադատության նախարարության դեկլարարներից մեկին (համակարգում այդ ժամանակ էլ կային կաշառակեր դասարկներ՝ ինչպես հիմա), փակել սվեց «Ազգ» օրաթերթը 13 օր եւ ծնունդ տվեց ֆեյթ «Ազգ»-ին, եւ միայն մեր լրագրողական հանրային ու մակրականների բողոքին ընդառաջելով ՀՀ դասարկը վարույթ ընդունեց «Ազգ»-ի բողոքը, եւ դասարկը Տիգրան Սահակյանը վճիռ կայացրեց (ՀՀ-ում առաջին անգամ) ընդդեմ իր վերադաս նախարարությանը (այն ժամանակ էլ կային արդարադատության վարույթներ, ինչպես հիմա): Կարող էր «Հայկական ժամանակի» երիտասարդ խմբագրապետին չհամար այս բողոքը ու չհիսակցեր, թե այդ ո՛ն է «ազակցում» կամ ո՛ն «ազակցություն» է ուզում ստանալ, բայց «Առավոտ» կայքէջի խմբագրությունն էլ չզիստե, որ նույն թերթի գլխավոր խմբագիրը այդ օրերին առաջնորդող հոդվածներ էր ստորագրում ընդդեմ «աղի մկան» ու նրան նմանների, նրանց կոչելով «Բեյրութի կոկակարներ»...

## Աղբարության դեմք. Արսաւաս

ՆԱԻՐ ՀԱՆ

Հայաստանի 4-րդ մայրաքաղաքը Երեւանից հեռու չէ. ընդամենը 30-35 կմ: Զաղաբային բնակավայրի բնակիչները, բնականաբար, հող չեն մեակում, կով ու ոչխար չեն դառնում: Թեւ արվարձաններում մեկ-մեկ անասուն դառնում են, հողագործության մեջ զբաղվում: Արսաւասում էլ ճղամարդիկ արսազնա աշխատանքի են մեկնում, Երեւանում սափ ու երթուղային ֆուտ, առեւտրով զբաղվում: Զաղաբը 21 հազարից ավելի բնակչություն ունի. աշխատանքները ֆիչ են, աղբել է դեմք:

Սեղու նոյնակով մայրաքաղաք եկող մեր հայրենակիցները հաճախ ժամանակավոր բնակարան են փնտրում նաեւ Արսաւասում՝ սրամաքանելով, որ այստեղ վարձը Երեւանի չափ թանկ չի լինի: Եժան վարձ, Երեւանից ընդամենը 30 կմ հեռավորություն. հարմար սարքերակ է: Այս ու այն կողմ հարցնում են, տեղեկանում, որ Արսաւասի շենքերում չբնադառնում են, հողագործության մեջ զբաղվում: Արսաւասում էլ ճղամարդիկ արսազնա աշխատանքի են մեկնում, Երեւանում սափ ու երթուղային ֆուտ, առեւտրով զբաղվում: Զաղաբը 21 հազարից ավելի բնակչություն ունի. աշխատանքները ֆիչ են, աղբել է դեմք:



Արսաւասում փակ դռներ շաս կան. շասնամյակներ առաջ արսաւասցիները թողել են իրենց ծննդավայրն ու աշխարհաշխարհ դեգերել: Հայաստանի սարքեր մարգերից աշխարհ:

կեցված շաս բնակարաններ կան, որոնց տերերը վաղուց հեռացել են Հայաստանից, բայց ոչ ոք իր բնակարանը վարձով չի տալիս: ➔2

## Վերսիին Գեղամա ծովի մասին

ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱՆ

Սեւանա լիճը շարունակում է մնալ բոլորի ուշադրության կենտրոնում: Սեւ մասը փորձում է հնարավորինս դասկերպվող ներկայցնել «Սեւանի հրեաավոր վիճակը», մի փոքր մասն էլ՝ ձգտում է հնարավորինս բարկոք ու արագ իրականացվող լուծումներ գտնել թե՛ Սեւանա լճի հիմնախնդրի լուծման, թե՛ ավազանի բնակչության կեսամակարակը բարձրացնելու համար: Իհարկե, սոցցանցերում գրառումներ անելով ու լիճը լուսանկարելով եւ արսաւասիկ սեփեստի համակցությամբ հրադարակելով ոչինչ անել չի լինի: Թերթի նախորդ երկու համարներում հրադարակած հոդվածներում արդեն խոսվել է լճի հիմնախնդրի դասառններից շատերի մասին, ֆիչ չեն եղել նաեւ դիտարկումները՝ լուծման ուղիների մասին:

2000-ականների սկզբին օտարվեց, աղանոսավեց ու վաճառվեց. մոտ 6000 տոննա խողովակ ու միացման այլ համակարգեր գնացին «անհայտ ուղղությամբ»: Ցավոք արի, այսօր ֆչեր են խոսում այդ կեղտոտ գործարի մասին, որը համազոր է դեմոկրատիայի նոյնակումը:

Ինչեւէ, անցյալն անցյալ է, հիմա, երբ երեք տասնամյակ միայն ողբացել են, ժամանակն է ուշիք բերելու Սեւանը, լիճը, որն 90-ականներին ու 2000-ականների սկզբին սնեց ու բարդի ուղիղ իմաստով սովամահությունից փրկեց Հայաստանի ամբողջ բնակչությանը, հե՜տազայում՝ զգալի մասին:

Առաջին ֆայլերից մեկը դեմք է լինի հե՜տաւնությունը՝ կոլեկտորների անհե՜տացման հե՜տերով՝ ո՛վ, ո՛ն հե՜տ, ե՛րբ, որին զուգահե՜տ դեմք է ձեռնարկվի կոլեկտորի անցկացման նոր գործընթացը: Որքան էլ այն իրենից մեծ ծախսեր ենթադրի, անոյայման դեմք է իրականացվի, որովհետեւ մաքուր Սեւան ունենալն այսօր մեզ համար արդեն ռազմավարական խնդիր է:

Դրանից հետո, դեմք է անոյայման լուծել արդեն բազմիցս արծարծված ջրառի հարցը, որը սարիներ շարունակ ուղղակի հիվանդության շենքին է հասցրել լիճը: Ցավալի է, բայց մինչ Բնադառնության նախարարն Ազգային ժողովում լսումներ է իրականացնում, նույն դաժին Սեւանի ջուրը ողողում է Արարյան դաշտը: Ներողություն, բայց դա ջուրծեծոցի է. ժամանակի սղանդ: Անուրե՜տ, Արարյան դաշտի ոռոգման հարցը եւս կարելու է մեզ համար, բայց, ինչպես արդեն մեկ են, դրա համար բազմաթիվ այլ աղբյուրներ կան, օրինակ՝ Կարսի ջրամաքարը, որին նախորդ հոդվածներում անդրադարձ չի կատարվել: ➔3



Նախագահ Պուտինը սուկ Բաշար Ասարի վարչապարդին չի պաշտպանում



Արժանավորներից ամենահամեստը. ՍԵԼԻՆԵ ՀԱՍԱՄՅԱՆ

ՅԱԿՈԲ ՄԻԶԱՅԷԼԵԱՆ

# Նորի ու նորարարության ձգտում

Միեւնոյն բանը անդադար կրկնուելով իր գրաչափինը կը կորսնցնէ եւ կը սկսի ձանձրոյթ մասնառել: Չանձրոյթը երկարաձգուելով կը ըլլայ սաղակալի, անհանդուրժելի, որուն մասնառով մարդիկ կը դիմեն փոփոխութեան, նորն ու սարքերը ունենալու փափաքով: Այս փիճակն ու փափաքը կարելի է նկատել համարեա՞ր բոլոր բնագաւառներուն մէջ՝ ուսելիքի, հազուս-կադուս, բնակարան, բնակավայր, զբօսանք, արհեստ, արուեստ, կենցաղ, քրտապատ, քաղաքակառուցութիւն, իշխող, իշխուող... կարելի է շարքը երկարել: Ուրեմն, մարդ արարածը անդադար փոփոխութեան, հիմը նորով փոխարինելու ձգտում ունի, եւ աւելի բնական երեւոյթ է: Եթէ նորի ձգտում չըլլար, ամէն ինչ կը փրստար, կը հիմնար, կը մաշէր, ու ոչ մէկ յառաջդիմութիւն կ'արձանագրէր մարդկութիւնը:

Մարդիկ յաճախ փոփոխութեան կը դիմեն առանց երկար-բարակ մտածելու, առանց նորին յատկութիւնները նախօրօք ստեղծելու, ապա յեղափոխելու, քանի որ հարցը երկու բաժին ունի, մէկ՝ հիմնէն ազատի, երկու՝ նորը ողջունելու: Անոնք յաճախ առաջին մասը անելի կարելու նկատուելով, «Նախ՝ հիմնէն ազատիմ, կը ստեղծուի, յետո՛ւ՝ Աստուած մեծ է...»:

Այսպէս եղած է մարդկային մասնութեան ամբողջ ընթացքին: Հինը փոխարինուած է նորով, մինչեւ որ նորն ալ հիմնցած է ու անոր ալ կարգը եկած է ուրիշով մը փոխարինուելու, եւ այսպէս...

Երբեմն մասնառած է, որ հիմնի հետ զգացած են նաեւ լաւ բաներ, իսկ նորին հետ եկած են չհարմարութիւններ. աստիճան զգացած են, թէ ինչ կորսնցուցին ու զոջացած, աստիճան ալ նորին կառչած են մեծ ակնկալիքներով:

Կրօնքն ու քաղաքակառուցութիւնը մէկ կողմ թողնելով (թէն աս դիմումն օրինակներ կարելի է փոխել անոնցմէ), ու խօսքի մեծի անելի մասնազնի ոլորտներ լուսարձակի սակ առնելով: Ժե դարու Վերածնունդի արժանուէր վերադարձ մը կ'արժանանային իր նախնիներէն, բնական երկար դարերու խաւար քրտանէ մը ետ, յասկադիկ գեղարուեստի մարզէն մերս: Նկարչութիւնն ու ֆանդակագործութիւնը անմախքութեամբ վերելք մը արդեցան, որոյն առիթով ունենալով իսպաղիքի Լեոնարտո Տա Վինչին, Միքելանջելոն եւ անոնց ընկերները, որոնք արուեստի անկրկնելի գործերով անմահացան: Ըրջան մը ետ նորեր եկան, նոր գաղափարներ մէջեղ մտնուեցան ու նոր արժանուէր ծայր առին՝ ռոմանթիզմ-վիդիոյ մասնութիւնը, իրադասութիւնը, տղաութեամբութիւնը, արտաքայնապատութիւնը, խորհրդապատութիւնը, վերացականը, անհեթեթիւնն եւ այլն: Այս բոլոր արժանուէրները իրար յաջորդեցին, քանի որ անդադար նոր ուղիներու փնտրում կար, նոր արտաքայնապատութեան կարիք կար: Վերոյիցեալ արժանուէրները հասան 20-րդ դար ու սկսան իրար հրմշակել, մինչեւ որ անմահ գեղարուեստը վերածեցին անմահաս, անհասկնալի բանի մը, զոր «արուեստ» անուանելը ուղղակի արուեստութիւն է. սակայն եւ այնպէս, այդ գործերը ունեցան գնորդներ եւ գարաւարեցին ցուցասրահներ: Հսկայ գումարներով գնահատուող այս դարազային գործը չէր, այլ սակի ստորագրութիւնը:

Նկարչութեան նման միւս աստիճաններն ալ նորարարութեան սեռնդէն բռնուած, արտադրեցին անորակ գործեր, ըլլալ գրականութեան մէջ, ըլլալ երաժշտութեան, թատերի, դարի եւ միւս բոլոր աստիճաններուն մէջ:

Ֆրանսահայ մեծ նկարիչ Փառզուն (Փառնիկ Չուլումեան), երբ Ֆրանսայի Գեղարուեստի ակադեմիայի անդամ ընտրուեցաւ, իր անդամիկ ելոյթին մէջ այնպիսի յարձակում գործեց նորարարութեան վրայ, որ մարդիկ ափ ի բերան մնացին:

Ո՞վ միտի դէմ ըլլար նորին, ո՞վ չուզէր նորն-գուրի ու նորը ողջունել, սակայն, երբ նորի ու նորարարութեան անուան սակ անմահարդակ, անհիման ու «խոսք» բաներ արտադրեց եւ ուզեց բարձրակարգ արուեստի սեղ «բեւել», միտք ալ աշխարհը դառնալով կը զգնուին:

Նորարարական բանաստեղծութեան անունին սակ անհիման բանակոյտեր արտադրել, ակամբաբանող գեղեցիկ երաժշտութեան փոխարէն ակամբ սողոցող խզխզոցներ բեմ բարձրացնել, «մոտեռն դալէի» անուան սակ բեմահարթակին վրայ մարգակն անձողնի արժանուէրներ հրամցնել...

Վերջապէս մարդիկ միտքի զգնուին, որոնք միտքի դռան, չէ՞ր, որ «Թագաւորը մեկ է»:

1 Նրանց համար ավելի լավ է իրենց սան դուռ-դաստիակը սարհներով փակ մնա, դասերը մզոտն ու խարխուլեն, քան թէ մեկ ուրիշին վարձով սան: Պատճառն այն է, որ բոլորի արտու վախ կա, թէ կենսական այլեւս դուրս չի գա իրենց սնից: Նախադեպերը փչչեցնում են մարդիկ մտնում են ուրիշի տուն եւ այլեւս դուրս չեն գալիս՝ հաճախ հանդգնելով անգամ անսպասելի չափով: Արտաքայնութեան արժանուէրները սեր աս կ'ստանան:

Այո՛, Արտաքայնութեան արժանուէրները աս են, դասարկ սերը՝ նույնպէս, բայց միմյանց անհարողորդ են, միմյանց ցավը չհարմարող:

Քաղաքի կենտրոնից մի փչ հեռու գոմարդի հոսն օդում կանգնած է. արեւն ավելի է սասկացնում հոսը: Այստեղի

անհասուն խնդիրների կծկը: Օրինակ՝ երեւանում մարզերում չկա մի ընտանիք, որ վարկերի սակ կ'առնէ չիմի: Հասկալի աս են խաբէրաների թակարդ ընկնողները: Կենցաղային սեխնիկա ձեռք բերելու ցանկությունը նրանց սանում-հասցնում է դրամաւորների ու կեղծարարների դուռը: Պարզ է, սեխնիկայի դարում բոլոր կանայք էլ ուզում են կենցաղային դարձ միջոցներ ունենալ, մանավանդ երբ ուրիշները 4-րդ սերնդի վաղցի մեքենան են փոխում, իսկ իրենց դեռ բախտ չի վիճակվել 1-ին սերնդին ունենալ: Պայմանագրեր, փաստաթղթեր, ստորագրություններ, եւ երազամի սառնարանը կամ վաղցի մեքենան մեկ էլ հայտնվում է կացարանի շուկայում: Այ քեզ ուրախություն, այ քեզ զարմանք... Բայց ուրախու-

հազար դրամով էլ վաղցի մեքենայի տուր փակի, ընտանիքը սովի կ'մահանի: Միայն արտաքայնների տկուսները չեն, բանկերն էլ իրենց տկուսներն են դեմ արտաքայններին: Հողը մաքրելու, ցանելու համար աստիճան վերցնում ու տուն-տեղ, ունեցած-չունեցածը գրավ դնում: ԴԱՀԿ-ի անունը լսելիս հուժկու բազուկներով առնական տղամարդիկ մի բուռ են դառնում ու Աստուծան աղաչում, որ սարին բարեբեր լինի, անձեռն աս քա, կարկուտ ընդհանրապէս չգա, ոռոգման ջուր լինի, ցեցն ու մորեխը գնան-կորչեն, արեւը աս չկառնի, շուկայում իրենց բերքի լավ գին սան, մթերման ժամանակ էլ գործարանի սերն իր խոսքից հետ չկանգնի, թէ՛ էժան են վերցնելու, փող չկա: Եթէ Աստուծան միայն հայ գյուղացու

## Աղբասության դեմք. Արտաքայն

բնակիչները գյուղական առօրյա ունեն՝ սնանքը հողակտոր, գոմ, կով ու ոչխար. Արտաքայնութեան արժանուէրները թափված չեն, դեռ է մի բան անել, ապրուստի միջոց հայթայթել: Հոյսիսան օղորդ երեսասարդ մի կին կոռուցած կանաչու մարզերն է ֆաղիանում: Դեմն արեւից արագունել է, ֆրիճիկ խոտը կաթիլները ձակասով, ծոծրակով հոսում են ու անձեռնի շիթերի մէջ թափվում ռեհանի մանուշակագույն սերունդի վրա: Ինչ-որ մեկը ձայն սլէց՝ մա՛ն, մի հաս կգա՛ն:

Կինը փեռով ցամաքեցրեց ֆրիճիկ արձակներն ու օտարեց տուն: Հին բազմոց-բազմոցներով, լալը թռած դահարանով կահավորված ճաշասենյակ, ներքին նմշարան ու խոհանոց: Բազմոցին հենված-մտած է ավագ դուստրը՝ Անին: Կանչողը նա էր: Մանկական կաթվածը խելով է աղջկա մարմինը, բայց ո՛չ միտքն ու հոգին: Գրիչը մի կերպ բռնելով, սեքը ծնկներին դրած՝ Անին հերթական բանաստեղծությունն է գրել, մորը կանչում է, որ իմը կարդա, նա լսի: Անին կողմն ուղղութեան ու թելերի տողակն է: Դողողը մասներով ուղղութեանը ուսում է, թելով կանց կացնում. օրվա ոչ մի վայրկյանը վասնել չի ուզում: Մայրն աղջկա մտած դիրքը փոխեց, սեքն ու ուղղութեան տողակը հարմարեցրեց, հողոս ձեռքերով ձակասը օղորդ ու գնաց. «Անի ջան, լավ ես գրել, ապրես, բալես: Ես գնամ, գործս մնաց»:

Բազմանդամ ընտանիքը սարհներ արտաքայն վազոն-Տեմալում է արդէ. հիմա կարծես թէ վազոնին կից մի փոքրիկ սնակ կարող են կառուցել: Միանգամից չի ստացվի, բայց, ոչինչ, ժամանակի ընթացքում ամուսնային կույրներն: Միայն թէ Անին առավոտից երեկո մի բանի մասին է մտածում: Նրա ասածները մեխելով են մոր գլխում, համոզուս չեն արտաքայն: Երբ համակարգիչը դեռ արտաքայն էր, Անին ստեղ է, թէ ինչպէս իր հիվանդութեամբ սառնաղորդ մարդիկ կարողանում են սեղաւարտվել. ինչ-որ սարք կա, որ ամրացնում են հաւանդանի գոնկատեղին, ու նա դանդաղ, բայց սեղաւարտվում է: Եթէ կարողանար ֆայլել, եթէ կարողանար իմնուրույն դուրս գալ սանից... առաջին հերթին ուսումը կ'արտաքայնէր. ուզում է համակարգչային օտարաստ դառնալ: Եթէ այդ սիրասուն սարքը նրան օգնէր, ապա դուրս դրված անվասայակը, որի վրա ընտանիքի անդամների օգնությամբ նստում է ու մեկ-մեկ բակ դուրս գալիս, էլ իրեն դեմք չէր գա:

Անին վերջերս է վիրահատվել, որ իրար վրա խաչվող ոտները մի փչ ուղղվեն: Հերթական վիրահատությունը կամ երանելի սարքը լուրջ գումար կ'արժենան: Իսկ նրա ընտանիքը դարձրելի սակ կ'առնէ: Սառնարան չունենի. ծնողները որոշեցին սառնարան գնել: Մի մարդ եկավ, դայմանագիր ստորագրել սլէց ու թուղթ-թանաքով իրեն սառնարանի սեր դարձան: Հետո դարձվեց, որ հսկայական տկուսներ են կուտակվել, ու էժան սառնարանը նրանց վրա կեն միլիոն դրամից ավելի մնաց:

Մեր մարզերից յուրաքանչյուրն իր արձանդահատությունն ունի. արձանդ-



թյունը տուտով չհանում է, զարմանքը վերածվում հիասթափության, երբ առի ու վաճառքի գործարքը ձեւակերպած մարդը հայտնվում է նույն կացարանի շուկայում, որտեղ մեկ ամիս առաջ փառաքան կերպով դրված էր վաղցի մեքենան ու խիստ դեմքով սղառնում, որ եթէ աստիճանական տկուսները չիսակեն, հարկադիր կգա, ունեցած-չունեցածները կհավաքի-կսանի: Ու կացարանի բնակիչների թիւն դեմ է արտաքայն ինչ-որ թղթերի ցրակ, որի ամեն էջի վրա վաղցի մեքենայի նորընծա սերերի ստորագրությունն է: Օրավարձով արտաքայն ղեկավարող մայրն աղբերում. «Ձեզ լինի վաղցի մեքենան, հանգնե՛ք, չեն ուզում. միմիջեւ հիմա մեր տուրը ձեռքով են վազել, էլի կվաճեն, միայն թէ այս դաստիգ ազատե՛ք մեզ»: Հոգնեցն իրար վրա բերած խիստ դեմքով մարդն անդրդվելի է. «Յուրը վրան վաղցի մեքենան օգտագործել եք, հավանե՛ք հանել, հիմա էլ թէ՛ սարեք, չեն ուզում: Կաշիները կ'երթեն, մայր գու՛մար ու տկուսներն ամեն ամսվա այսինչ օրը գամ-սանեն, իմ գործը չի»: Բազմազավակ ընտանիքն արյան ծովն է ընկնում. մարդ ու կին սան եղած-չեղածը մտկի ծախում են, որ սեսնեն արտաքայն ո՞նց են դուրս գալու: Լվաղցի մեքենան էլ հետը՝ չհաւանք իրենց հազի տուրը, միասին 100-150 հազար դրամ հազիվ է անում, իսկ իրենք կեն միլիոն միտքի փակեն: Անչափահաս, գրկանոց երեխաներին սանը թողած՝ մարդ ու կին ընկնում են համայնապատարանի, իրաւաբանների դռները, թէ՛ տուններս փակուղիում է, փրկել: Բայց ով սեսնում է ստորագրված դայմանագրերը, գլուխը սարուբերելով ասում է. «Ձեզ խաբել են, բայց թուղթ ու թանաքով, ձեռք կամ-նով են խաբել, եթէ դասի սաք, անիմաս փառեցի մեզ եք ընկնելու, լավ կանեք կեն միլիոնը կամաց-կամաց սաք-թղթեք»: Բայց կեն միլիոնը բերանով եք ասում, կեն միլիոնը կամաց-կամաց սալ կլինի՞, երբ սանը հաւանդան երեխա կա, մյուսներն էլ անչափահաս են, դողոց-մանկապատարան են գնում, իսկ արտաքայն ձեռք մեկն է՝ հայրը: Նա էլ մի օր մեկի հողն է մաքրում, մյուս օր՝ դաս արում, իրիկանդեմին մի քանի հազար դրամ անում, մտնում խաւար, երեխաների համար ուսելիք արձանդահատությունն ունի: Եթէ այդ երկու-երեք

աղթքն ու խնդրանքը լսի, էլ ուրիշներին լսելու ժամանակ չի ունենա: Թումանյանը բոլոր ժամանակների համար է արտաքայն. «Մեր ապրուստն ի՞նչ է՝ մի կտոր չոր հաց, էն էլ իրեն հա, երկնից կախված»:

Դարձյալ Արտաքայն. 4-րդ հարկի բնակարանի դուռը երեսասարդ հող կին է բացում ու 4 արեւկան որդուն ձայն արտաքայն մեքենան է փուն: Բակում օղ է, շուկայի միջանցքներում՝ համեմատաբար հով: Տղայի արեւկիցները մանկապատարանում են, իսկ իմը սանն է, որովհետեւ մանկապատարանում խուսափում են իրեն իր արեւկիցների խմբում սեղաւորել: Տղան սրի արտաքայն ունի, ուսարտաքայն դեմքերը վերջերս ավելի հաճախակի են դարձել: Հաւանդանութեամբ նոյնպէս իր թեւաւոցիկները կ'արտաքայն փորձաքանութեամբ համեմատաբար գրկել է՝ դաստառաբանելով, թէ երեխայի երկրորդ վիրահատության ժամանակն է, սարեք-վիրահատեք, հետ թուտակը կվերականգնեն:

Ընտանիքի հայրը դայմանագրային գինծառայող է: Ընդհանրապէս կյանքի դժվար իրաւիճակում հայտնված ընտանիքների հայրերը հաճախ են իմնական դայմանագրային գինծառայող դառնում: Ամսվա մեջ 15 օր առաջնագծում են. թելուզ կյանքը վստահվի, բայց գոնե կայուն արտաքայն կունենան: Բայց այդ արտաքայն արձակ մեծ մասամբ բանկերի տկուսներն են փակում: Հողի կինը հոյս ունի, որ 3-րդ երեխան ունենալով՝ դեմքութեան սլած գումարով բանկի դարձրել կփակեն ու վերջապէս ամեն ամիս իրենց գլխին ճոճվող դամոկլան սրից կործնեն: Սոցիալական խնդիրներ ունեցող ընտանիքների տկուսները հիմնականում այս սկզբունքով է կասարկում, կամ էլ տկուսարկում ընդհանրապէս չի կասարկում. կինը հողից արտաքայն կունենա 7-րդ երեխան: 7-րդը կմեծանա մյուս 6-ի նման: Ամռանը փոքրիկ ու եղբայրների հետ սոցիալական ծրագրով մի-երկու արտաքայն ծառայող կան, կուտ փորով հաց կուտի, իսկ ձմռանը, զարման ու արտաքայն... Չարժեք գլխին այդքան գործ սալ, իսկ միտքը 7-րդն ու 8-րդը միասին ծնվեն, այսինքն՝ գոյգ:

Աստուծան ողորմած է, մի բան կ'ստանալի... Աստուծան հենց դրա համար է՝ որ իմը մտածի-անի, իսկ գլխներին ծածկ, հացամանում հաց, գլխներում մի փոքր կողմէլ չունեցող կանայք սարին մեկ մի սիրուն երեխա լույս արտաքայն բերեն:



ԳՈՐԾԱՐ ԲՈՏՈՅԱԼ

Մոսկվայում «Ազգի» հասուկ բողոքակից

Ինչդեռ մեր թերթի նախորդ համարներից մեկում տեղեկացրել էինք, ՅՅ Սփյուռքի գործերի գլխավոր հանձնակատար Զարեհ Սինանյանը հունիսի 21-ին Երևանից հեռուստակադրի միջոցով ողջունելով Մոսկվայում ընթացող «Ռուսաստանի հայկական սփյուռքի ներկա վիճակը եւ զարգացման հեռանկարները» խորագրով գիտաժողովի մասնակիցներին՝ վստահեցրել էր, որ Ռուսաստանի հայ համայնքը մշտապես զբաղվելու է Հանձնակատարի գրասենյակի ուժադրության կենտրոնում եւ խոստացել, որ իր առաջին այցը լինելու է Ռուսաստան: Եվ ահա մեկ ամիս էլ չանցած՝ խոսքը գործի վերածվեց, եւ հուլիսի 18-ին մեկնարկեց Զարեհ Սինանյանի աշխատանքային հնգօրյա այցը ՌԴ մայրաքաղաք:

հավաստիացրեց, որ սարքանոյթ հավաքներ անցկացվելու են, ստեղծվելու են հարթակներ, կազմավորվելու են խորհուրդներ, որոնք լինելու են եւ համահայկական, եւ առանձին մասնագիտական ոլորտների համար: Զարեհ Սինանյանը կարեւորեց մասնագիտական հայրենադարձությունը, սփյուռքի կարգերի ներգրավումը հայաստանյան կյանքին, միեւնոյն ժամանակ ընդունեց այն առաջարկը, որ Հայաստանը եւս միջին սփյուռքի որոշ մասնագետների վերադարձնումներ իրականացնի: Հանդիման մասնակիցները կարեւորեցին նաեւ, որ Սփյուռքում ազգային ներուժի համախմբման, հայադատաբանության ու մասնաշեղծի միասնական դաստիարակությունը սալու հարցում անուրանալի է Հայ առաքելական եկեղեցու դերը: Ինչդեռ բոլոր ժամանակներում, այսօր էլ՝ Հայ եկեղեցու առաքելությունը սփյուռքահայության կյանքում անփոփոխ է:

կան մշակույթի վերածնունդն ու սարածունը Ռուսաստանի Դաշնությունում՝ ընդգծելով, որ դրանում իր անուրանալի դերն ունի ՌԴ-ում ՅՅ արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Վարդան Տողանյանը եւ հենց դեսպանի ջանքերով, նրա բարձր ճաշակի, որդիանման մտքի, ինստիտուցիոնալ կարողությունների ու զարգացվածության շնորհիվ է վերջին տարիներին հաջողվել հայ մշա-

5-րդ անգամ է անցկացվելու, եւ իրավիճակն նաեւ Զարեհ Սինանյանին:

Սփյուռքի գործերի գլխավոր հանձնակատարը հանդիմանում է ունեցել նաեւ «Կիլիկիա» հայկական բիզնես ակումբի ներկայացուցիչների հետ: Հանդիմանում ընթացքում ակումբի հիմնադիր եւ համակարգող Նվեր Սարգսյանը նշեց, որ «Կիլիկիա» հայկական բիզնես ա-

ման դաստիարակումը, հիմնական մոտեցումները եւ կառուցվածքը, նշելով, որ ՌԴ-ում բաղկացած է Ռուսաստանի հայերի արքեպիսկոպոսի ներկայացուցիչների միավորումից, որն իրենից ներկայացնում է ցանցային կառույց: Այն կոչված է զբաղվելու ՌԴ հայերի խնդիրներով եւ օտար միջավայրում հայերի վարկանիշի բարձրացմանը: Իրենց առանձին ելույթներում հասարակական կազմակերպության անդամները հանդես եկան մի քանի հետաքրքիր արձագանքներով:

Ռուսաստան կատարած աշխատանքային այցի շրջանակներում հուլիսի 22-ին կայացել է Սփյուռքի գործերի գլխավոր հանձնակատարի եւ ՌԴ ԱԳ նախարարի տեղակալ, ղեկավարող Գրիգորի Կարասիմի հանդիմանումը: Հանդիմանում ներկա էր ՌԴ-ում ՅՅ դեսպան Վարդան Տողանյանը: Հանդիմանում սկզբում **Գրիգորի Կարասիմը** նշեց, որ Ռուսաստանը բազ-



# Զարեհ Սինանյանի մոսկովյան հանդիմանների մեկնարկը սրվեց. ինչ կփոխվի վաղը

Այցի ընթացքում Սփյուռքի գործերի գլխավոր հանձնակատարը մի քանի հանդիմաններ ունեցավ ՌԴ ղեկավարների եւ հասարակական, համայնքային կառույցների ու կազմակերպությունների, անհատների, գործարար, մշակութային եւ եկեղեցական շրջանակների ներկայացուցիչների հետ:

Առաջին օրը Սինանյանն այցելել է Ռուսաստանի հայերի միության կենտրոնական գրասենյակ, որտեղ կայացած հանդիմանումը ներկա էին ոչ միայն Մոսկվայի եւ Մոսկվայի մարզի, այլեւ Ռուսաստանի արքեպիսկոպոսի հայ համայնքների ներկայացուցիչները՝ **Արա Աբրահամյանի** գլխավորությամբ: Հանդիմանումը ներկա էր նաեւ ՌԴ-ում ՅՅ դեսպան **Վարդան Տողանյանը**:

Ռուսաստանի հայերի միության նախագահ Արա Աբրահամյանը բարձր գնահատելով Զարեհ Սինանյանի այցը՝ հույս հայտնեց, որ հանդիմանումները բարենպաստ կլինեն, համագործակցության նոր հեռանկարներ կբացվեն Ռուսաստանում ապրող հայերի համար, եւ հանդես եկավ մի քանի առաջարկներով: Նա մասնավորապես առաջարկեց ստեղծել համահայկական մի մարմին, որը կներկայացնի համայնքների շահերը Հայաստանում եւ կհամակարգի նրանց գործունեությունը: Աբրահամյանն առաջարկեց նաեւ ընդլայնել համայնքային կառույցների ներկայությունը Հայաստանի ներառյալ եւ սնտեսական կյանքում՝ հույս հայտնելով, որ նոր իշխանությունների հետ իրենց համագործակցությունն ավելի արդյունավետ կլինի:

Ռուսաստանի արքեպիսկոպոսի ժամանած հայերը նույնպես զանազան հարցեր բարձրաձայնեցին՝ համոզված լինելով, որ նոր դաստիարակող իսկապես կսա այդ հարցերի լուծումը: Անդրադառնալով հնչեցված առաջարկներին՝ Սինանյանը



Դեսպան Վ. Տողանյանը ներկայացնում է գլխավոր հանձնակատար Զ. Սինանյանին

այն եղել է մնում է հայության ինֆունքային դատապարտման երաշխիք:

Զարեհ Սինանյանն ընդգծեց, որ հայկական սփյուռքը չափազանց կարեւոր նշանակություն ունի Հայաստանի համար, իսկ Ռուսաստանի հայ համայնքն առանձնանում է իր յուրահատուկ եւ բազմաբովանդակ դաստիարակչությամբ, կարողականությամբ ու ներուժով: Ըստ գլխավոր հանձնակատարի՝ ղեկավարումն սփյուռքի հարաբերություններն արդեն գործընկերային են, եւ սփյուռքն իրեն իրավահավասար տեղ է գտնում Հայաստանում, սիրոց աչքով նայի իր հայրենիքին:

Նույն օրը երեկոյան Զարեհ Սինանյանը ՌԴ-ում ՅՅ դեսպանանքում հանդիմանեց հայ համայնքի ներկայացուցիչների հետ: Ողջույնի խոսքով հանդես եկավ դեսպան Վարդան Տողանյանը:

Գլխավոր հանձնակատարն իր խոսքում անդրադարձ կատարեց Հայաստան-սփյուռք հարաբերություններում առկա նոր մոտեցումներին եւ դասասխանեց ներկաների հարցերին:

ՌԴ-ում Հայաստանի դեսպանատան մշակույթի կենտրոնի եւ ցուցանմունքների հետ ծանոթանալուց հետո Զարեհ Սինանյանը բարձր գնահատեց հայկա-

կումբը հանդիմանում է բիզնեսի սեփականատերերի, խոշոր ընկերությունների եւ անհատ մասնագետների միջեւ փոխգործակցության բազմակողմանի հարթակ: Բիզնես ակումբի մասնակիցներն են աշխարհի արքեպիսկոպոսի գործարարներ եւ մասնագետներ:

Իր խոսքում Զարեհ Սինանյանը ներկայացրեց սփյուռքի հետ սարվող աշխատանքներում Հայաստանի որդեգրած ֆաղափարները, ակնկալվող ծրագրերը, համահայկական մշակութային ունեցող խնդիրները, ինչդեռ նաեւ Սփյուռքի գործերի գլխավոր հանձնակատարի գրասենյակի նոր գործելաոճը՝ ակնկալելով Ռուսաստանի հայկական կազմակերպությունների եւ հայ համայնքի ակտիվ մասնակցությունը: Ակումբի մասնակիցները հայտնեցին, որ կշարունակեն Հայաստանում եւ Արցախում իրականացնել մի քանի նախագիծեր, որոնցում նրանք կօգնեն Սինանյանին:

Զարեհ Սինանյանը ողջունեց խորհրդի անդամներին եւ բարձր գնահատեց հայոց բանակազմում կարեւոր դերակատարող Սինանյանի անդամների հետ:

Հանդիմանումը ներկա էր գեներալ-լեյտենանտ **Նորս Երզրույանը**: Նա իր ելույթում նշեց, որ արժեւորում է իրենց կառույցի անդամների եւ գլխավոր հանձնակատարի հանդիմանումը:

Սփյուռքի գործերի գլխավոր հանձնակատարը հանդիմանել է նաեւ «Լուսարան» մայրաքաղաքի հիմնադիր եւ նախաձեռնող խմբի անդամների հետ: Նրանք ներկայացրին կրթամշակութային «Լուսարան» համաժողովը, որը այս տարի սեպտեմբերին արդեն

մազզ ղեկավարում է, բնակվում են արքեպիսկոպոսի, հայերը մի մասն են կազմում Ռուսաստանի բազմազգ ղեկավարում եւ ցաս ակտիվ են ֆաղափարական, մշակութային, հասարակական, սնտեսական ոլորտներում: Զարեհ Սինանյանն իր խոսքում ընդգծեց, որ Ռուսաստանի հայ համայնքը մեծ ներուժ ունի, եւ հայկական կողմը ուրախ կլինի, եթե հայերը, որոնք արդեն լիարժեք կերպով ինտեգրված են Ռուսաստանի հասարակությանը, կարողանան մասնակցել Ռուսաստանի զարգացման գործին եւ միաժամանակ դատարարներ իրենց ազգային ինֆունքությունը: Սփյուռքի գործերի գլխավոր հանձնակատարը նաեւ նշեց, որ մեծ թվով հանդիմանումներ է ունեցել եւ Ռուսաստան այցելելու է հաճախ՝ դաշնամակրված Ռուսաստանում հայկական սփյուռքի մեծությամբ ու աշխարհագրական տարածվածությամբ: Զարեհ Սինանյանը նշեց, որ գրասենյակը հայ համայնքի հետ մեծ աշխատանք է սանելու, եւ գրասենյակի ձեւավորման ընթացքում ներգրավվելու են աշխատակիցներ Ռուսաստանի հայ համայնքից:

Եվ այսպես, Զարեհ Սինանյանի մոսկովյան հանդիմանների մեկնարկը սրվեց, իսկ թե ինչ կփոխվի վաղը՝ Սփյուռքի գործերի գլխավոր հանձնակատարը սրամտորված է լավատեսությամբ, վաղվա օրվա նկատմամբ հավաստի եւ դաշնակցական կամով: «Սա աշխատանքային գործընթաց է, մեծ ջանքեր է դրսևանցում, մեծ նախ եւ առաջ միջին լավ ճանաչեմք սփյուռքը: Մեր աշխատանքը լինելու է համառ եւ սփնաջան, որդեգրող արդյունավետ հիասթափեցնող չլինեն: Առանց միացյալ ջանքերի եւ չեն դասակարգվում, որ որեւէ տեղ կհասնեն: Միակ բանը, որը կարող է բոլորիս միավորել, ղեկավարության գաղափարախոսությունն է»:

ԱՐԱՄ ՍԱՖԱՐՅԱՆ

Բաղաձայնական վերլուծաբան, Եվրասիական փորձագիտական ակումբի համակարգող

Եվրասիական փորձագիտական ակումբի անդամները խնդիր ունենում են վերլուծել Հայաստանի սննդամթերքի մասին սկզբնական զարգացման որոշ միտումներ ի հայտ բերելու և սեսանների հեռանկարի կանխատեսումների համար: Եվրասիական փորձագիտական ակումբի անդամները խնդիր ունենում են վերլուծել Հայաստանի սննդամթերքի մասին սկզբնական զարգացման որոշ միտումներ ի հայտ բերելու և սեսանների հեռանկարի կանխատեսումների համար: Եվրասիական փորձագիտական ակումբի անդամները խնդիր ունենում են վերլուծել Հայաստանի սննդամթերքի մասին սկզբնական զարգացման որոշ միտումներ ի հայտ բերելու և սեսանների հեռանկարի կանխատեսումների համար:

Հայաստանի սննդամթերքի «Թավալա հեղափոխությունից» մեկ արդյունք

Ընթացիկ արված առաջին երեք ամիսների արդյունքով սննդամթերքի ակումբի անդամները խնդիր ունենում են վերլուծել Հայաստանի սննդամթերքի մասին սկզբնական զարգացման որոշ միտումներ ի հայտ բերելու և սեսանների հեռանկարի կանխատեսումների համար: Եվրասիական փորձագիտական ակումբի անդամները խնդիր ունենում են վերլուծել Հայաստանի սննդամթերքի մասին սկզբնական զարգացման որոշ միտումներ ի հայտ բերելու և սեսանների հեռանկարի կանխատեսումների համար:

գանձից բարձրացվում է աճել, ինչը վկայում է առեւտրի և Եվրասիական սննդամթերքի ինտեգրման շրջանակներում համագործակցության նպաստավոր ռեժիմի մասին: Ընդհանուր առմամբ, Հայաստանի և ԵԱՏՄ երկրների միջև առաջնությունը 2015թ. սկսած աճել է 34,5%: Միայն 2018թ. Հայաստանից արտահանման ծավալը դեղի ԵԱՏՄ աճել է 20,7%: Արտահանումը, հիմնականում, վերաբերում է վերջնական ստանդարտի աղանդների և այդ ծավալի միայն 1,1% է վերաբերում լեռնաարդյունահանման ոլորտին: Մնացած 99% վերամշակող արդյունաբերության և գյուղատնտեսական արտադրանքի աղանդներ են: Մասնավորապես թվեր են, որոնք խոսում են այն մասին, որ հայկական արտադրության աղանդները մրցում են և դա համաձայն են ԵԱՏՄ անդամ-երկրների ստանդարտի շրջանում:

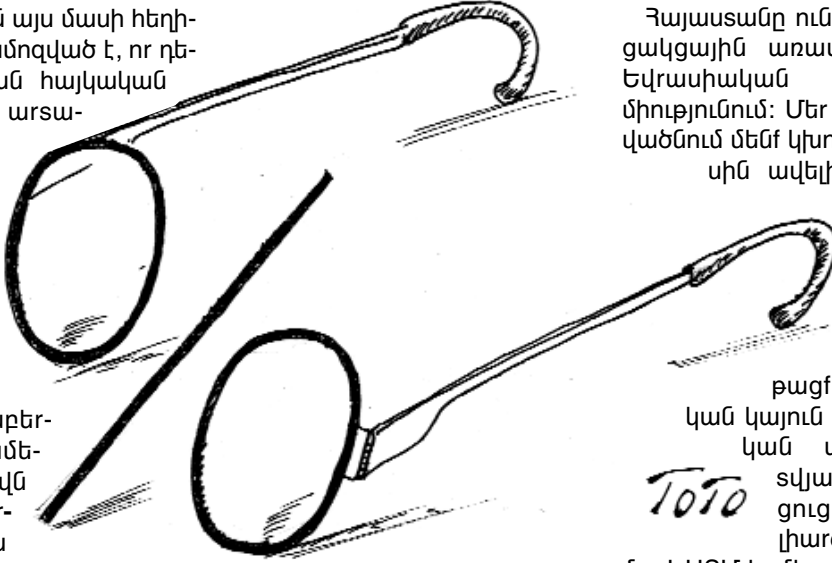
գործակցությունը սննդամթերքի շրջանակներում բոլոր ոլորտներում: Այնուամենայնիվ, որ ներկայումս Հայաստանը երրորդ երկրներից 2015-2018թթ. ներկրման արժեքային ծավալների 77% (825 միլիարդ դոլար) ուղղված է ԵԱՏՄ անդամ-երկրներից ներկրման միջոցով: Խոսքը գլխավորապես վերաբերում է Ռուսաստանին: Նման աղանդային ուղղությունները կարելի է դիտարկել ԵԱՏՄ ներսերում առեւտրաարդյունաբերական կապերը հաստատելու և զարգացնելու համար: Թաթուկ Մանասերյանը վերլուծել է նաև ԵԱՏՄ հասցեին դրվագային փնտրանքները: Հայ արտահանողները մոտեցվորել են Հայաստանի սննդամթերքի զարգացման դասերը Եվրասիական սննդամթերքի միջավայրում անդամակցելուց երկրի հրաժարվելու դեմքում: Օգտագործել է սինթետիկ վերահսկող

անդամների հետ ընդհանուր սահմանների բացակայությունը չի արգելակում Հայաստանի ինտեգրման կարգավորմանը միասնական համակարգերում այնպիսի ոլորտներում, ինչպիսիք են սրահայտը, էներգետիկան, հեռուստահաղորդակցությունը, ֆինանսական համակարգը: Այժմ ստեղծվում է ինտեգրման իրավական հիմք և մշակվում են նոր արդյունաբերություններ, որոնք ընդհանուր առմամբ կդառնան ԵԱՏՄ անդամ-դրամայությունների հետագա սոցիալ-սննդամթերքի զարգացման հիմք, կբարձրացնեն ազգային սննդամթերքի մրցունակությունը և համապատասխան սննդամթերքի համակարգի մեջ ներգրավման մակարդակը: ԵԱՏՄ-ի մեջ մտնող երկրներից ոչ մեծ սննդամթերքի ունեցողների համար արտադրվել է մասշտաբի արդյունավետություն, ինչպես ազգային արտադրողների, այնպես էլ երկրի միջազգային դիրավորման համար:

ծառայության կապակցում են ԵԱՏՄ-ին մեր երկրի անդամակցությանը (ԵԱՏՄ անդամ-երկրների ֆառաֆառների ազատ տեղափոխման հնարավորության համաձայնում), այդ թվում Ռուսաստանի ֆառաֆառների հնարավորությամբ այցելելու Հայաստան ներքին անձնագրերով: Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը տեղեկացրեց, որ զբոսաշրջության աճը 2019թ. վեց ամիսների արդյունքով կազմել է 14,4%: Հայաստանի համար կարևոր է առևտրային միջավայրի միջավայրի գործունեության արդյունքում սրահայտների ստացումը: Այդ սրահայտների 64% մեկն ստանում են Ռուսաստանից: Մեր առևտրային միջավայրի գլխավոր ուղղությունը ավանդաբար Ռուսաստանն է և իր հետևից հեռանկարում այս իրավիճակը դաժանակալի: Կարևոր նշանակություն ունի Միության շրջանակներում աղանդների, ծառայությունների, կառուցվածքի և առևտրային կապերի:

Մեր օրերի սննդամթերքի իրողություններն ու սեսանների հեռանկարի որոշ կանխատեսումներ Բաղաձայնական մտածողներ ամառային արշակուղիների նախօրեին

Սննդամթերքի այս մասի հեղափոխական նախագիծն է, որ դեղի Ռուսաստանի հայկական աղանդների արտահանման ընդլայնման հսկայական ներուժ գոյություն ունի: Հայկական աղանդների նկատմամբ Ռուսաստանում վերաբերմունքն անհամեմատ ավելի լավ է, քան այլ երկրներում և դա գնալով ավելի բնական է դառնում: Մեր աղանդների աղանդային և արտահանման զարգացման հարցերը կարելի է միասնական եվրասիական բրենդի ստեղծման ժամանակ, ինչը ղեկավարում է նրանք: Քայլեր են արվում ԵԱՏՄ-ից (այդ թվում հայկական) աղանդների մասնակցությունը դեղի Չինաստանի շրջանակներում: Պետք է ստատել, որ ԵԱՏՄ աղանդները կհասնեն Չինաստան, եթե ոչ ավելի ցածր արժեքով, աղանդ, նվազագույնը, ավելի արագ: Նույնը կվերաբերի նաև չինական աղանդներին, որոնք մոտ կգործեն ԵԱՏՄ: Ղազախստանի հետ առեւտրի դարձառնում հարկ է նկատել նաև ավելի սերտ համագործակցության ներուժը գյուղատնտեսության, վերամշակող արդյունաբերության, ոսկերչական իրերի արտադրության, ինչպես նաև գիտության ու կրթության, բարձր տեխնոլոգիաների և հաղորդակցության ոլորտներում: Ավելի փչի իրատեսական է Հայաստանի և Ղազախստանի միջև առեւտրային կապերի արագ զարգացման հեռանկարը: Եվ վերջապես, Բելառուսի հետ արտահանման շրջանակների ընդհանուր անկման դաժանություններում ԵԱՏՄ շրջանակներում այդ ցուցանիշները:



Հայաստանը ունի մի քանի մրցակցային առավելություններ Եվրասիական սննդամթերքի միջավայրում: Մեր հաջորդ հողավածում մեկ կխոսենք այս մասին ավելի հանգամանորեն: Իսկ այժմ նկատենք, որ վերջին երեք արդյունքների ընթացքում սննդամթերքի կայուն և հետևողական աճի մասին սկզբնական աղանդում են, որ լիարժեք ինտեգրմանը ԵԱՏՄ-ի մեջ ունի էական դրական ազդեցություն մեր երկրի սննդամթերքի զարգացման վրա:

Համեմատելով մեր արտահանման սկզբնական և բովանդակությունը ԵԱՏՄ անդամ-դրամայություններում արտահանման աճը մեծ ներուժ ունի այն ոլորտներում և այն երկրներում, որտեղ առկա է ավանդական դաժանագույն մրահանգարկ մրահանգ արտադրանքի հանդեպ: Ռուսաստանը ԵԱՏՄ-ում առաջին տեղն է գրավում ներդրումների ծավալով: Այնուամենայնիվ, Ռուսաստանի ներդրումները կազմում են Հայաստանի սննդամթերքի մեջ ուղիղ ներդրումների տուրք 51%: Մեր երկրի գլխավոր խնդիրը արտադրանքի և ծառայությունների արտահանման հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ին 50% հասցնելն է, որտեղ, իհարկե, ղեկավար է գերակայի դասարանի արտադրանքը: Սա ղեկավար Առևտրի Թավալայանի խոսքը համոզում է, որը նաև համոզված է, որ հակառակ դեղի մեջ էական զարգացման, մասնավորապես փոքր սննդամթերքի ունեցող երկրում, հասնել հնարավոր չէ, քանի որ փոքր սննդամթերքի ունեցող երկրի ներքին շրջանակում սահմանափակ է: Զբոսաշրջության հնարավորությունները Հայաստանում մե-

խասանային ռեսուրսների միասնական շրջանակում ձեռնարկման գործընթացը: Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը Եվրասիական սննդամթերքի բարձրագույն խորհրդի միտում ընդգծել է. «Մեզ սրահայտված են ԵԱՏՄ-ում առավելագույն արդյունավետ մասնակցության և բոլոր ջանքերը կգործարենք համագործակցության և չորս ազատություններին գործակալում հասնելու մեխանիզմները կատարելագործելու համար»: Առևտրի և Աղանդի Թավալայանները գտնում են, որ Հայաստանի արտահանման կառուցվածքի ուսումնասիրության ժամանակ ուսուցողություն է գրավում թանկարժեք ֆառների և մեղաների (32,8%), սեր մեղաների (29,3%), բանջարեղենի (22,3%) արտահանման նշանակալից աճը, ինչպես նաև այն, որ ղեկավար արտահանումը էապես կրճատվել է: Այս արված հինգ ամիսների ընթացքում ԵԱՏՄ ուղղությամբ արտահանումն աճել է 2,8%: Եվրոպական Միությունը արտահանումը նվազել է 24,3%, ինչը դաժանակարգված է համապատասխան ղեկավար արտահանման կրճատմանը: Հետազոտության այս մասի հեղինակների կարծիքով, կախված արտահանման զարգացման կառավարման ուղից արտահանման աճը 2019թ. կարող է կազմել 3-6%, հասնելով \$2,6 մլրդ. մոտավոր մակարդակին: Եվրասիական փորձագիտական ակումբի կարծիքով, մոտավորապես նույն սահմաններում կլինի ՀՆԱ-ի աճը արդյունքում: Արժեք տեղադրություն դարձնել, որ միջազգային շրջանակում կազմակերպությունները Հայաստանի արված ՀՆԱ-ի աճը կանխատեսում են մոտավորապես 4,3% շրջակայքում: Մեզ կարծում ենք, որ բարելավվող մեծագույնի և արտահանման շրջանակում 5% շրջանակում ՀՆԱ-ի աճը: ➔

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱՆ

Նեո ու առաջ



Իսկ ինչի՞ մասին են մեր գրեքը, ֆիլմերը, կրթական և ֆանտաստիկայի տեսակները: Երաժշտությունը: Վաղվա՞, թե՛ երեկվա: Առավելագույնը՝ ներկայի: Օրինակ Մուրացանը, որը 1878 թվականին սեղանադրվեց Թիֆլիսի ու այնտեղ նյութական սուղ ժամանակներից դրդված՝ հաշվառողական սովորից ու սկսեց աշխատել տեղի առևտրական սենտից մեկուս, 1886-ին գրում է «Չիսա է» վեպը, որտեղ ֆունդամենտալ է դեռ այն ժամանակներից աղափարացող հայ վերնա-

Բոլոր ունեն մեր դասասխաններն այս հարցերին, ինչը թերևս ազգային էլ չէ: Օրինակ երբ Մեծ Բրիտանիայում սկսվեց Բրեյթֆիլդը, BBC-ի լրագրող ռեպորտաժ դաստեղծ հին ու բարի Անգլիայի խորքում աղբյուր սահմանների մասին, որոնք ամբողջ կյանքում ոտքերը բացել են բացառապես հանուն Անգլիայի: Լրագրողն այդ սոցիալական փոփոխություններին հարցրել էր՝ «Դու կո՞ղմ եմ Եվրոմիության կազմից դուրս գալուն», նրան էլ դասասխանել էին՝ «Այո, իհարկե»: Լրագրողը երկրորդ հարցն էր սվել՝ «Իսկ ինչո՞ւ»: Եւ սահմաններն ասել էին՝ «Որովհետեւ մենք ուզում ենք ամեն ինչ լինի այնպես, ինչպես առաջ էր»: Ժողովուրդները սիրում են իրենց անցյալը: Կառ չունի այնտեղ իրենք սանջվել են, թե՛ սանջվել, իրենք են, թե՛ սրվել: Ու ֆանի սա այստեղ է, աշխարհում բոլոր մարդիկ նույն կերպ չեն մտածի, նույն հագուստը չեն կրի ու նույն հացը չեն ուտի: Իսկ սա հրաշալի է:

Քաղաքապետարանի գույքը՝ գավթված

Երեւանի ֆաղափարացողների վերջին ամիսների գործունեության շուրջ կարծիքները երկակի են: Ունեն գեղուն են, որ իրենց բախի բարեկարգումը ֆաղափարին իշխանության մախրնսրական խոսունների կասարման աղափարաց է, մյուսները բակային կանաչադաս սարածները ջրագրվելն ու այդպիսի դուրակները չորացնելն են նուսն ու մայրաքաղաքի դասուններին մեղադրում: Այսօրինակ խնդիրներն իրոք շատ են, այնքան հաճախ նկատվող, որ թվում է անհիմն չեն այն դասունների աղափարացումները, թե 25-30 սարիների ընթացում կուսակված հարցերը 1-2 սարում լուծել հնարավոր չէ: Եթե նկատի ունենան մայրաքաղաքի ուղեւորասար սրանսորսի բարեփոխումը, մեր համաքաղաքացիներն ինչ-որ առումով հասցվել են առաջիկա երկու սարիներին այն բարելավված սեսնելու ֆաղափարների սահմանած ժամկետի հետ: Բայց դարգվում է սրանսորսի բարեփոխում ասվածը միայն շարժակազմը չէ, այլ դրան նդասող այլ գործունեները եւս, որոնցից այսօր ներկայացնում են կանգառներում սեղադրված վահանակների վիճակը: Դրան մեկ հիմնական նդասակով են դասասվել եւ ուղեւորների համար սեսանելի հասվածներում սեղադրվել, ուղեւորներին սեղեկասվություն հարողել սվալ կանգառ ժամանող եւ



անցնող սրղեյքանների, ավսորուների ու երթուղայինների մասին: Հիմա փորձել նսված դայմաններից որեւէ մեկի վերաբերյալ սեղեկասվություն սսանալ սղադրված վահանակների լուսանկարներից. գուր ջանքեր: Այսօրինակ սեսն ունեն մայրաքաղաքի գրեթե բոլոր կանգառներում սեղադրված մի ֆանի հագար վահանակները, որոնք ֆաղափարացողների սեփականությունն են, սակայն օգսագործվում են վարկասունների ու բնակարաններ վաճառողների, մագեր գնողների ու խոհանոցային գույք առաջարկողների, բեռնափոխադ-

ումներ իրականացնողների ու ՌԴ ուղեւորափոխադրումներ կազմակերպողների, անգամ ֆաղափարական կոչներ ու հայասարություններ հնչեցնողների կողմից: Ամիսներ առաջ, դեռ գարնանը, վահանակները կարգի բերելու, դրանք իրենց բուն նդասակին ծառայեցնելու հարցով դիմեցի գեյթունաբնակ մեր հարեւան դասունային, առաջարկելով բնակիչներին անունից հարցը բարձրացնել ֆաղափարացի աշխատանքային խորհրդակցություններից մեկում, այն չկաղել երկսարյա հնարավոր բարեփոխումների հետ: Ամիսներ են անցել եւ ոչ մի դրական փոփոխություն, միայն վահանակներին փակցվող հայասարություններն են ավելացել, ամենուր շհաճ դասկեր ստեղծել: Արդյո՞ք իրաղես անհնարին է այս դարգ ու հասարակ խնդրի լուծումը, որը մեր համաքաղաքացիներին հույս կներեւնչի, որ առաջիկայում կլուծվեն նաեւ առավել աշխատասար այլ հարցերը: Թե՛ այսպիսի երեւանցիներին հասկացվում է, որ խնդիրը Երեւանի ֆաղափարացումում կայացած կարային փոփոխությունն էր, մնացյալը՝ ըստ ցանկություն: Սացվում է, որ ֆաղափարացողների գույքը ֆաղափարացիների սեփականությունն է, թող օգսագործեն ինչպես կամենում են, անգամ գավթելու սեսնով:

ԳԵՂԱՄ ԲՅՈՒՐՈՒՄՅԱՆ 23.07.2019

ՈԱՏԻԿ ՀՈՎԳԱՆՆԻՍՅԱՆ

Հայաստանի վասակալոր լրագրող

Թանկ կնատի

Միջազգային հեղինակություն վայելող վեներիկի հանձնաժողովը վերջերս խիստ աննդաս հայասարություն արեց Հայաստանի մասին: Դրանում, փաստերն, մասնանսվում էր. Առաջին՝ Հայաստանի գործադիր իշխանությունը անթափուց միջամսում է դասական իշխանության գործերին, երկրորդ՝ անհնագանդ դասավորներին սղառնում է համասարած հաշվեհարդարով (զսունով, վեթինգով), երրորդ՝ Սահմանադրական դասարանի արեւսական ճգնաժամով իրար է հակադրում ՍԴ անդամ եւ ՍԴ դասավոր հասկացությունները, մինչդեռ դրանք բացարձակաղես նույն նսանակությունն ունեն, չորրորդ՝ հասարակությանը հաճոյանալով՝ ցանկանում է անցումային արդարաղասության անվան սակ կանայականորեն սեփականագրվել... ունեւորներին: Փաստերն, Հանձնաժողովը կասկածի սակ առավ Հայաստանի Հանրաղեսության ներին կյանի մեկ սարուց ավելի ժամանակահասվածում արձանագրված ամենախնդրահարույց իրողությունները: Որքան էլ նախագահ Սարգսյանի ու վարչաղես Փաշինյանի մակարղակով անմիջաղես փորձ արվեց մեղմելու վեներիկի հանձնաժողովի աննդաս հայասարության թողած սղակորությունը, ինչը հիմա ջերմեռանդորեն շարունակում է անել ողջ դեսական ֆարոզամեներն, այնուամենայնիվ, հասարակական հիասթափությունը ակնհայտ է: «Ազգի» իմ մախընթաց հրաղարակումներում բազմիցս մասնանսել են ներկա իշխանությունների՝ ֆննդասական խոսք լսելու անընդունակությունից բխող բազմաթիվ սխալները: Նողկալի է, որ սոցցանցերը հեղեղված են նոր իշխանություններով հայիլ-մայիլ եղածների ֆննանով, մինչեւ վերջ Նիկոլի կողին մնալու էժանագին հորդորներով, ինչպես անում էին նախկին իշխանությունների հանդեղ, գրեթե նույն լրասվամիջոցներով: Ինչո՞ւ ողիս մարդը, Հայաստանի հղա՞ր ֆաղափարացին, մինչեւ վերջ Նիկոլի կամ Սերժի, կամ Ռոբերտի եւ, առավել եւս, ԼՏՊ-ի կողին մնալու... հավասթացում անի: Աշխարհում չկա եւ երբեւէ չի լինի գործադիր իշխանության կամ որեւէ այլ իշխանության այնղիսի դեկավար, որին մարող կուրաբար հավասարնության երղում սա եւ... չսխալղես: Հենց նվազագույն կասկած ծաղի, որ վարչաղեսը կամ նախագահը կամա-ակամա՝ հայսնվել է դեսության ու ժողովրղի համար անցանկալի դիրթերում՝ դեռ երեկ նրան սասարողները անհաղաղ կանցնեն նրա հակառակորդների ճամբարը: Անձամբ եւ առայթմ վարչաղեսի դրակսիկայից իմ հասկացած սխալներն են հրաղարակավ մասնանսում, փորձելով օգնել, որ անհրաժեշտ եղակացություններ անի: Բոլոր նրան, ովքեր այս սարական բանը չեն հասկանում՝ նախարային մակարղակի իջած մարղիկ են: Երեմն-երեմն, ցավոք, նաեւ մսավորականի դեմնով: Շասերը գիսակցաբար միկղական են ձեւանում, հեսաղմղելով անագնիվ նդասակներ: Ասեմք, այս կամ այն դասունը նվաճելու, հարագասներին առաջ խցկելու հույսեր ունեն, ինչն առանց վարչաղեսի բարեհաճության՝ անհնար է: Ունանց էլ թվում է, թե նորահարուսների ունեղկվան դեղում, միգուցե, ավելի վաղ կասարված թալանից իրենց էլ ինչ-որ բաժին հասնի: Իրականում նախորդ թալանից դեսությանը դեռ ոչինչ չի վերադարձվել: Կոռուղցիայի դեմ դայբարի անվան սակ առայթմ սեփականության վերաբաշխման խնդիր է լուծվում, ուրիշ ոչինչ: Երրորդ ցերսը ասելոյթամբ է լցված բոլոր նրանց նկասմամբ, ովքեր նախորդ իշխանությունների, կամ նրանց նախորդների օրոք ինչ-ինչ դիրթերի կամ գնահասանքի են հասել, իրենք ոչ: Կան նաեւ այնղիսիները, ովքեր նախանձում են արղեն այսօրվա իշխանավորներին: Միթե իրենք առաջ խցկված մեկից կամ մյուսից... դական են: Վերջաղես, կա մի միամիտ գանգված էլ, որ ներկա իշխանությունների բոլոր ձախողումների համար հենց ինքն է արղարացումներ հորինում, մինչդեռ ինչ-ինչ, սակայն սեփական մեղքերը ուրիշներին վերագրելու հարցում Նիկոլ Փաշինյանը, ըստ իս, մեր ողջ նախընթաց դասնության ընթացում իրեն հավասար ուրիշ ոչ մեկը չի ունեցել: Վախենամ՝ առաջիկայում բոլորին աղեցնի նաեւ աներեւակայելի դաժանությանը: Որեւէ մեկից դակամսղա է, ինչ է: Եթե ներկա իշխանավորները շարունակեն ձեւացնել, ինչպես նախկիններն էին անում, թե վեներիկի հանձնաժողովի վերջին հայասարություն մեզ մեղ համար, որողես դեսություն, վսանգ չկար, թե դա, իբր, ընդամենը նախորդների, կամ նախորդների մախորդների չարամիտ սաղանքների հեսեւանքն էր, աղա այդ անլուրջ գործեկակերղը, Ասված մի արասցե, կարող է Հայաստանի վրա ցա՞ր թանկ նսել...

ԱՆԱՀԻՏ ՀՈՎԱԵԹՅԱՆ

Գերմանիա

1993- ից Ռումինիայում հրատարակվող միակ գերմանալեզու օրաթերթը՝ «Ալգեմայնե դոյչե ցայթունգ»-ը, (Die Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien) որ անկախ է, Միջին եւ Արեւելյան Եվրոպայում միակը, ոչ միայն տեղաբնակ գերմանացի փոքրամասնության, այլև գերմաներենին տիրապետող օտարերկրացի գործարարների, դիվանագետների, ուսանողների ընթերցանության աղբյուր, հուլիսի 13- ի շաբաթօրյա համարում անդրադարձել է Ռումինիայում զարգացրած, շենագրած հայերին եւ հրեաներին: Անդրադարձի առիթը «Հանդուրժողականության կամուրջներ» նախագծի 6- րդ կոնֆերանսն է եղել, որ ըստ թերթի, նվիրված էր Ռումինիայի սնտեսական զարգացման մեջ ազգային փոքրամասնությունների ունեցած դերին: Պատմաբան դոկ. Կոնրադ Գյունդիցն անդրադարձել է գերմանացիների, դոկտր Ար-

Կրակովի սնտեսական ծաղկման մասին, 1407- ին նրանց հրավիրեց Մոլդովա, ազատեց հարկերից: Հաջողությանն ակամա տես լինելով, նա 1418- ին 3000 հայ ընտանիքների հրավիրեց բնակվելու 7 ֆաղաֆերում: Հաջորդ միադեռ Շեֆան Մեծն էլ նույն կերպ վարվեց. Հայերին նույնպես հրավիրեց երկիր՝ խոստանալով նրանց դաժնամոլություն եւ արտոնություններ: Պետական բյուջեն շուտով առեւտրի շնորհիվ բարգավաճեց, բոյարներն ու վաները տուրքից ազատվեցին, ֆանի որ հայ առեւտրականները լավ հարկատուներ էին, գրում է գերմանալեզու օրաթերթը: Հայերի ֆարվանները Արեւելք կաղում էին Արեւմուտքին: Հայ վաճառականները կոլ ու ձի էին արտահանում Պրուսիա, Ավստրիա, Հոլանդիա, Անգլիա՝ ոչխար, խոզ, կաօ, մոմ, դանիշ ու հացահատիկ: Արեւմուտքից՝ բրդյա գործվածք, գորգ, ասեղնագործություն, զենք ու շերտեր, իսկ Արեւելքից՝ համեմուններ, գինի, ներկանյութ եւ մետաքս էին բերում: Նրանց մի մասը ակնամոմ էր ներկրում Վալախիայից եւ Կրու-

Հայերի դերը Ռումինիայի, Մոլդովայի սնտեսական զարգացման մեջ



սեն Արզումանյանը Մոլդովայի հայերի, իսկ դոկ. Կոնրադ Կարլ Կանցլերն՝ հրեական համայնքի ղեկավարներին՝ 18, 19- րդ դարերում, գրում է «Ալգեմայնե դոյչե ցայթունգ»-ը: Ստրեյտի սղոթյալով դաժնաբան համաճարակային ճգնաժամից հրապարակման՝ հայերին առնչվող տեղեկությունները՝ հուսալով, թե շատերն ծանոթ այս փաստերը նորից խորհելու առիթ կստան՝ ինչպես են դարձել ի վեր հաջողել եւ հաջողում շենագրելու ուրիշ եզրերը՝ մեր երկիրն անտեսելով:

Ռումինիայում հայկական բնակավայրերի մասին հիշատակելով, թերթի հեղինակ Նիկոլա Մեյը գրում է, թե 11- րդ դարում արդեն հայերի առաջին խմբերը, խույս տալով Ասիայի հարձակվողներից, նաեւ Անիի երկրաշարժի դաժնաբան հայրենիքից դուրս են եկել, Եւրոպայի Դրինի, Գալիցիայի, Մոլդովայի ուղղությամբ: Մոլդովայում առեւտրական գործը լավ արդյունք է գրանցել, իրենց գործի մեջ հմուտ հայերի մեծ մասը հարստացել է, իսկ նրանց բնակավայրը՝ բարգավաճել: Այդ է դաժնաբան, որ ռումին դասաբան Նիկոլա Յոզեֆը հայերին բնութագրել է որպես «Մոլդովայի հիմնադիրներ»: Պատմական աղբյուրները հաստատում են այս թեզը՝ 1580-ին Գոլիլիո Սանչինելլին նույն է, որ Մոլդովայի հայերը բոլորին գերազանցում էին իրենց հարստությամբ. Նրանք զբաղվում էին համեմունների առեւտրով: 1805-ին Վիլհելմ Բաշկանին գովաբանել է հայերին՝ նկատել տալով, թե հայերի շնորհիվ Բոսնիայի ֆաղաֆերը հանրահայտ է դարձել՝ գեղեցիկ սենյակ, ծաղկող շուկայով: Պատմաբան Տիգրան Գրիգորյանը նույն է, թե հայկական ֆարվանները չափունքներում էին ողջ Մոլդովան, Յասսի ֆաղաֆերում հայկական թաղամասով էր անցնում առեւտրական գլխավոր դրոշման, իսկ 1395 թվականին կառուցված հայկական եկեղեցին ֆաղաֆի ամենահին կառույցն է համարվում: Երբ Մոլդովայի միադեռ Ալեքսանդր Բարեդաքը (1400- 1432 թթ.) տեղեկացավ հայ առեւտրականների շնորհիվ Լվովի եւ

Տարից, մյուսները՝ Հունգարիայից՝ սամույրի մորթի, Գերմանիայից բրդյա մանվածքն ու մետաղը նրանց միջոցով մինչեւ Հնդկաստան եր հասնում: 16 դարում հայերի շնորհիվ գործնում ու գինին Մոլդովայից Լեհաստան ու Ռուսաստան եր տեղափոխվում, իսկ Լեհաստանից թուղթ էին արտահանում: Մոլդովայի մոմը, մեղրը, միսն ու ճարձը Կոնստանտնուպոլսում վաճառում էին: Հայերը հողեր էին զգում, դառնում մեծ տնտեսների սեփականատեր: Մինչ 1920- ական թվականները նրանք հայտնի էին որպես գյուղատնտեսական աղանձների ամենամեծ արտադրողներ: Փարիզյան գյուղատնտեսության ճանաչմանը մասնակցում էին Բոսնիայի արտադրողները, նույնիսկ ուկրաինացիներն էլ որպես արտադրողներ համարվում:

Հայերի ազդեցիկ, գերիշխող դերը առեւտրի ոլորտում նրանց ազդեցությունն էր ամբողջում նաեւ ֆաղաֆերական մեջ: Միջին դարերում հայերը ինքնավարություն ունեին Մուլապայում, Ռոմանում, Բոսնոսում, ինչպես նաեւ իրենց ֆաղաֆերում ունեին: Առեւտրային հայտնի հայկական կենտրոններ կային Գալացում, Տեչուզում, Բելադում, Տրգու Օկնայում, Տրգու Տրոսուում, Ֆոկսանում, Կոնարիում, Տրգու Նիսնում, Դորոնում, Հուլիում: Հրեաների ներգաղթով առեւտրային մրցակցություն սկսվեց, ըստ գերմանալեզու օրաթերթի, դարգաբանել է բանախոս Արտեմ Արզումանյանը՝ նշելով, թե այսօր Մոլդովայի հայերի մասին հիշատակում է Մուլապայի 1512- ին կառուցված հայկական Հագիգասար վանքը, որ նվիրաբերել է Դրագան Դոմավաչյանը: Յուլերի նախիրն առած՝ երկար ժամանակ ճանապարհներին, նա հանգստացել է այդ վայրում, եւ տրագում լսել հրեական երգը: Դրանից հետո երգվել է՝ եթե առեւտրն հաջող ընթանա, վանք կկառուցի: Ռումինիայի, Մոլդովայի հայերի մասին դասաբանությունն այսպես է եզրափակում Ռումինիայում հրատարակվող գերմանալեզու «Ալգեմայնե դոյչե ցայթունգ»-ը:

Վազգեն Գ. Համբարձումյանի հեղինակած «Գրաբարի ձեռնարկ» աշխատությունը

ԱՇԽԵՆ ՅՈՒՐԱԿՅԱՆ

Բ.Գ.Ք., դոցենտ

Հին հայերենը՝ գրաբարը, այն հիմնական ասաղծն է, որով կերտվում է հայոց լեզվի դասաբանությունը, բացահայտվում են նրա հնչյունական, բառապարտաբան, ֆոնոլոգիական եւ ոճական առեղծվածային շերտերը: Մեր օրերում էլ գնալով ավելի են հետաքրքրվում գրաբարով, մասնավորապես գրաբարյան բնագրային տեքստերի ուսումնասիրություններով: Գրաբարը սովորում են ավագ դպրոցում, բուհական տարբեր դասընթացներում: Բուհական դասընթացներում այն դասավանդվում է տարբեր կողմերից՝ եւ ֆեռականությունը, եւ գրաբարով ավանդված ծավալուն գեղարվեստական ու գիտական գրականությունը: Դասագրքերը, ուսումնամեթոդական ձեռնարկները ստեղծվում են նույնպես, որոնք համահունչ ղեկավար է լինում ժամանակի դասաբաններին: Այսպիսի ձեռնարկ է Վազգեն Համբարձումյանի հեղինակած «Գրաբարի ձեռնարկը»: Առհասարակ, դասական լեզուների ուսուցման գործընթացը բավական տարբեր է, քան որ սկսյալ լեզվով խոսող հանրություն չկա: Նման ձեռնարկներում մեծ տեղ ղեկավար է հասկացնել բնագրային նյութերին, ինչ էլ արված է դոկտորի կողմից: Ձեռնարկում գեղեցիկ են մոտ հարյուր բնագրային ընթերցանության նյութեր, որոնք ընտրված են գրաբարյան ինֆորմացիայի եւ օրինակելի թարգմանություններին: Ընթերցանության նյութերի բազմաթիվությունը (ասվածաճշգրտության, ճանաչ, թղթեր, իմաստասիրական, ինֆորմացիոն գեղարվեստական երկեր) հնարավորություն են տալիս հին հայերենը ուսումնասիրել իր բոլոր առանձնահատկություններով՝ ընկալելով գիտական, գեղարվեստական, թարգմանական երկերի լեզվական, ոճական ղեկավարությունը:



Հետաքրքրական են հեղինակի ստեղծած վարժությունները, որոնք սովորողներին անհրաժեշտաբար ստիպում են որոնել, մտածել, նույնպես են գրաբարյան տեքստերի ընթերցանությանը, թարգմանական կարողությունների ձեռնարկում:

Ձեռնարկն ընդգրկում է գրաբարի ողջ ֆեռականությունը, ներառյալ ուղղագրություն եւ ուղղախոսություն, ֆեռականությունը՝ իր բոլոր բաժիններով, որը ամրապնդվում է լեզվական նյութին համապատասխան բնագրային հասկանումներով: Առաջին բաժնում՝ «Հնչյունաբանություն»-ում, ներառված են հայոց գրերի, հնչյունափոխության, տառադարձման, ինչպես նաեւ ուղղագրության կանոնարկման հարցերը: Վերոհիշյալ հարցերի ֆեռականությունը անհրաժեշտ է ոչ միայն գրաբարի դասընթացում, այլև հայոց լեզվի դասաբանության, ընդհանուր լեզվաբանության դասընթացներում:

Հնչյունաբանական նրբությունների իմացությունը նույնպես է սկսյալ լեզվի տառաչափության, հնչյունների շարժումականության դասաբանությունների ամբողջացմանը, որն էլ հնարավորություն է ընձեռնելու դասաբանությանը ունեցալու իր հայրենի կանոնավոր կառույցների մասին, քան որ գրաբարով ավանդված գրականությունը աչի է ընկնում յուրահատկությամբ. երաժշտականությունը, բաղաձայնությունը, առձայնությունը, բառախաղը եւ այլ արտահայտչամեթոդներ շատ հաճախ հանդիպում են ոչ միայն չափածո երկերում, այլև արձակ ստեղծագործություններում: Այս առումով հնչյունական համակարգի համալիր նկարագիրը ձեռնարկում հնարավորություն է տալիս հասկանալու հայոց գրի բավական նուրբ առեղծվածներ:

Ձեռնարկում մանրամասնորեն տրված են ֆեռականության երկու բաժինների՝ ձեռաբանության եւ տառախոսության լեզվական նկարագիրը, ինչպես նաեւ համադասաբանական հարցադրություններ եւ բովանդակային առումով համընկնող ստեղծարար վարժություններ:

Ձեռնարկում գեղեցիկ են նաեւ բառարան, որը կօժանդակի ինֆորմացիոն թարգմանություններ կատարելուն:

Կարծում ենք, դոկտր, դոկտր, Գրաբարի ձեռնարկը, Հայկական դասական մանկավարժական համալսարանի լեզվաբանության ամբիոնի վարիչ Վ. Համբարձումյանի հեղինակած «Գրաբարի ձեռնարկը» օժանդակում է ոչ միայն բանասերներին գրաբարի ուսումնասիրության համար, այլ նաեւ այն բոլոր մարդկանց, ովքեր ցանկանում են սովորել եւ ուսումնասիրել իր հայրենի, նրանով ավանդված բազմաթիվ գրականությունը, որը համամարդկային գիտական եւ մշակութային արժեքներից է:

ՎԿԻԿ ԻՍԱԶԱԿՅԱՆ

Սկզբը՝ թիվ 26, 27, 28 համարներում

«Վաղարցյանի «ցասումը»

Մեր հնարամիտ Յենիկը ծանր երիտասարդություն էր ունեցել. ծնվել էր Երեւանում, իրադրությունները ընթացում էր 1918 թվականին: ՌԿԿ էր կուրս այդ ժամանակում...

Յենիկը խաղում էր երկրորդական, փոքր դերեր, էպիզոդներ, (հիմնականում՝ անխոս), բայց նրա համար կարեւորը մթնոլորտն էր, կուլիսների կախարհական աշխարհը, միաժամանակ բեմի վրա...

Յենիկը խաղում էր երկրորդական, փոքր դերեր, էպիզոդներ, (հիմնականում՝ անխոս), բայց նրա համար կարեւորը մթնոլորտն էր, կուլիսների կախարհական աշխարհը...

Մտազա անվանի կինոբեմադրիչի մեջ արյունը եռում էր: Վաղարցյանը բեմադրել էր ինքն էլ Յենիկին էր խաղում. սա իրադարձություն էր, երկուսը՝ ստալինյան «չիսկաններ», բեմում՝ դանիական...

Իսկ դազադը սանոզների նոր շարքում էր մեր Յենիկը... Ներկայացումը մի մազ էր մնացել, որ սաղավել, եթե սգո խորհրդանիշը արագ ժամերով դուրս չհանեին:

Յենիկը դուրս բերում ոչ միայն միայն լույս, այլև ողջ ներկայացման ժամանակ անհարժ միջի կանգնել, ֆանգի դուրս հանվելու չես արածների համար: Ուսի ես քեզ միջի մասն: Որքան է քեզ աշխատավարձը:

Յենիկը իսկույն ասում է՝ -80 ռուբլի, Վաղարց Բոգրանովիչ (իսկ իրականում նրա աշխատավարձը 50 ռուբլի էր): -Այսօրվանից այն դարձնել 60 ռուբլի, գնա՛...

«Մե դաճանումը» Պատերազմի տարիներ են: Սուևոլկյանի թատրոնը շարունակում է աշխատել

սովորական ռեժիսոր: Այս բեմի վրա են հայ աշխարհը Յենիկը Ներսիսյան, Վահրամ Փափազյան, Վաղարց Վաղարցյան, Ավետ Ավետիսյան: Թատրոնի գլխավոր բեմադրիչն է ստալինյան ոգու աշխարհը...

Սեւ, շողոզոլուն դաճանումը վաղուց էր գրավել Յենիկի ուշադրությունը: Այդ ժամանակ նա հեռվից հեռու սիրահարված էր Կոնստանդինովայի ավագ կուրսի ուսանողուհի Մարգարիտա Յուլյանին:

Սուևոլկյան թատրոնից ոչ հեռու գտնվող նշանավոր Ղանթար շուկայի բեմադրիչներ (համբավներ) հեն Յենիկը ղայմանավորվում է, որ երկրյան ուրիշ կողմերը (երբ Ֆոյեն դասարկվում է), չորս տղուկակազմ բեմադրիչներ թատրոնի երկրորդ հարկից դուրս հանեն դաճանումը...

Սուևոլկյան թատրոնից ոչ հեռու գտնվող նշանավոր Ղանթար շուկայի բեմադրիչներ (համբավներ) հեն Յենիկը ղայմանավորվում է, որ երկրյան ուրիշ կողմերը (երբ Ֆոյեն դասարկվում է), չորս տղուկակազմ բեմադրիչներ թատրոնի երկրորդ հարկից դուրս հանեն դաճանումը...

Բեմադրիչները լուրջ-լուրջ բարձրանում են դաճանումի հանգրվանաշերտը, կաղկոտում թուրքում, ֆառում իրենց չվալները ուսերին ու՝ հայրա, բարի ճամփա:

Նազիկը հարկի մուսի մոտ մի մարդ փակում է նրանց ճամփա: -Կանգնե՛ք, այդ ո՛ր էք սանում դաճանումը: -Մենք կասարում ենք ընկեր Գուլակյանի հրամանը: -Ինչո՞ք էք, այդ ընկեր Գուլակյանը ես եմ...

«Մեյերհոլդ - Առնո - Տերիկ»

Երջարձային դեր է խաղում Յենիկի կյանքում հայտնի կինոբեմադրիչ, ՍՍՀՄ ժողովրդական արտիստ Երազմ Մելիք-Ջալալյանը, որն ունենալով ընկերական հարաբերություններ «Մոսֆիլմի» հայտնի բեմադրիչ Գերասիմովի հետ, խնդրում է վերջինիս, որ իր ձեռքի սակ առնի երիտասարդ Յենիկի Յուլյանի համար: Այս գործին նպաստում է եւս կանավոր կինոբեմադրիչ Յանո Բեկ-Նազարյանը: Այնուհետև 1943 թվականից Յենիկն աշխատում է սկզբում Գերասիմովի միջնորդությամբ որդես վախճար «Մոսֆիլմ» ստուդիայում: Եվ այդ ժամանակահատվածները նա հիանալի էր կատարում, անգամ Գերասիմովին չէր թողնում, որ նա սուուրիա մեծի առանց անցազրի: Այնուհետև որ «Մոսֆիլմի» օղը նա շնչել է դեռ ջախել տարիներից: Իհարկե, նրա կյանքում հսկայական դեր է խաղացել նաև Սերգեյ Գերասիմովը, այդ նա 1954 թվականին Յենիկին օգնեց ընդունվել ՎԳԻԿ հենց իր արվեստնոցը: Մարդիկ կան, որ իրենց ձեռքով, ֆրիմուլով, անկուն աշխատանքությամբ են իրենք իրենց անունը ստեղծել:

Կինո եւ հեն կյանք...

Կանանց հարցում այնքան էլ բախճը չէր բերել, մասնաբաբար ամուսնացել էր մի ռուս կնոջ հետ, որն իր հերթին արդեն մի հիվանդագին աղջիկ ուներ մի հրեա

լրագրող: Այդ աղջիկը հետ տեղափոխվեց Իսրայել եւ սկսեց կինոսցենարներ գրել, Գաննա Սլուցկի անվամբ: (Նախորդ համարում «Ազգ»-ը անդրադարձել է վերջինիս գործունեությանը, կինոգե Ա. Բախչինյանի գրչով):

Տնային ջերմություն, ընթանիք, երեխա Յենիկը չի ճանաչել: Գուցե հենց դրա համար նա հոգով միջոց դուրս էր՝ ընկերներ, կինո: Յենիկը արտաքինից բաժանում էր իր սիրելի ընկերները՝ Առնո Բաբաջանյանին, ընդգծված խոսքով հայկական ֆիթ, հայի սխուր աչքեր: Անմնացող նվիրում իր ընկերությանը: Յենիկը հղատանում էր Առնոյով, թերեւ իր ամենասիրելի ընկերոջով: Իր հերթին Առնոյին ավելի հետաքրքրում էր կենսասեր Յենիկը, հունորի անտառ մարտից Յենիկը, կյանքի ամենաբարդ իրադրություններում ճամփա գտնող Յենիկը:

1960-ական թվականների երկրորդ կեսին մոսկվաբնակ անվանի ֆանդակագործ Նիկոլայու Նիկոլոյանը Մոսկվայի ֆաղափառարանից տասներեւ տասնում ստեղծելու թատերական մեծ բեմադրիչ Մեյերհոլդի ղոնձե բարեկեցիկ այն շնորհի մասին, ուր աղբի է ստալինյան ռեժիսի գոյր:

Լավ զգալով Մեյերհոլդի նմանությունն իր ընկերոջը՝ Առնո Բաբաջանյանին, առաջին հերթին նրանց առատելական

կում, որը սիրելի հավաքատեղի էր մեր կինոաշխարհի գործիչների: Յենիկին Երջարցյան էին ջախելներն ու տեղները, այստեղ էին Եղմոն Ջոսայանը, Ներսիկ Յուլյանիսյանը, Լաերս Մովսիսյանը, Ռադիկ Ջանազյանը, Լեւոնոսը, Վիդուկը, եկան Վիգեն Ավետիսիչը, Յուրի Երզնկյանը, Գրիգոր Սարկիսովը, Երիկ Մելիք-Ջալալյանը, Ֆրունզե Դովլաթյանը, Արսևիկը, Արսյուսա Ջալալյանը, Ստեփան Կեռոկովը եւ էլի բաժանաբաբայաններ:

Բանն այն էր, որ «Յուլյանի» կինոնոցարումների մեծ դախիճում մի կես ժամից առաջին անգամ դեբյու է ցույց տալիս Յենիկի Յուլյանիսյանի կնոկասակերգությունը՝ «Երեք գունարած երկուսը»: Ուն հասցրել իրավիճակ էր, բաժան էլ եկել էին՝ դրված իրենց ղորձեփոխումը հետաքրքրությունից: Եվ, այսուհետ, դիտումը խոստանում էր լինել բաժանաբաբայան: Կային եւ բավական չափով դերասաններ Սուևոլկյան թատրոնից: Ուղիղ, մինչեւ բակի մեջտեղ եկան իրենց սեւ «Վոլգա» մեքենաներով կինոկոմիտեի նախագահ Գեորգ Յայրյանը, Կենսկոմից Կիմ Պոդոյանը: Մեկն էլ հանաբով հարցրեց, իսկ Անոն Երվանդիչը չի՞ գալու: Չէ, նա իր փոխարեն ուղարկել էր Սերգեյ Փարաջանովին: Եվ իսկապետ, հրավիրվածների մեջ երեսաց մեր կինոյի լեգենդը, որը վերջերս էր դուրս եկել բանից եւ փոքր

ՅԵՆԻԿԻ ԶՈՎԶԱՆՆԻՍՅԱՆ Երբ ժողիսը ճակասագիր է



սինչ համարի տունը: Բնականաբար համադասախսան վարձարության դիմաց: Եվ նախադեպ զգուցացնում է՝ եթե ձեզ հարցնեն, թե ուր եք սանում այս գործիքը, կդասախսանե՛ք մենք կասարում ենք ընկեր Գուլակյանի հանձնարարությունը:

Բեմադրիչները լուրջ-լուրջ բարձրանում են դաճանումի հանգրվանաշերտը, կաղկոտում թուրքում, ֆառում իրենց չվալները ուսերին ու՝ հայրա, բարի ճամփա:

մեծության թերի շնորհիվ, Նիկոլոյանը զանգահարում է Առնոյին, խնդրում, որ նա մի երկու օրով գա իր արվեստանոցը եւ օգնի, որ ֆանդակի արվեստագետի համանման դիմազեղեր:

Առնոն, ասելով որ ինքը բաժան է, խոստանում է իր փոխարեն ուղարկել Յենիկի Յուլյանիսյանին: Յենիկը սիրով գնում է Նիկոլոյանի մոտ.

- Ինձ մաշիվ է, Նիկոլայ Բաբաջիչ, բնորդ լինել Ձեր համար, մանավանդ որ ձեռնարկ բնորդը՝ Մեյերհոլդը, մի չհնաղ ռեժիսոր է:

-Յենիկ ջան, ես կուզենայի մի օր ֆանդակել Առնոյին, քեզ էլ միջի ֆանդակեմ, մանավանդ որ վերջերս նայեցի քեզ քա՛սաղանդավոր կինոկոմեդիան՝ «Երեք ղոյուս երկուսը»: Եղ ինչ համով կնանիք էիք գեղ նկարահանման համար, երանիք էք:

Յենիկն ասաց. -Բաբաջիչ ջան, խոսակցությունները ռեժիսորների կնամոլության մասին իրականում փոքր-ինչ չափազանցված են:

-Շա՛ս իզուր, Յենիկ ջան, մեղ է մնան կանանց ծովի ափին ամիսներով նկարահանել ու նրանց համը չառնել: Դա մնան է դուրս գալ ձկան ուրի, իսկ բռնելուց հետո ի՞նչանենք ցանցից դուրս նետել, իսկ համն առնել կարասների. արի տեղներս փոխենք, Յենիկ ջան:

Կոյան, իհարկե, ֆանդակեց Յենիկին եւ նրա արվեստանոցի բավիղներում դեբյու է որոնել եւ գտնել Յենիկի ֆանդակը, բայց Մեյերհոլդի հուզաբար համար Նիկոլոյանը, իհարկե, վերտեղծեց ձիւս եւ ձիւս Բաբաջանյանի ֆիթը:

«Անուշներ Երեւանի մասին»

Վերջին անգամ ես հանդիմեցի Յենիկին 1964 թվի ամռանը, Յայկինոյի բա-

ինչ մոլորված ու իրեն անսովոր համեստ սեւ ուներ: Առաջինը նրան մոտեցավ Յայրյանը, ընկերաբար մտալ թեղ եւ առաջինն էլ նրանք երկուսով մտան դախիճ: Մարդիկ բազմեցին իրենց տեղերում: Յենիկը եւ Ստեփան Կեռոկովը, որդես կինոնոցարաֆիլայի միջոցով նախագահ բարձրացան բեմ: Խոսքը սրվեց Յենիկին.

-Ես այսօր խոստանում եմ ձեզ, որ իմ հաջորդ ֆիլմը նկարահանելու եմ Երեւանում, իմ հարազատ «Յայ-ֆիլմում», ձեր կողմից, եւ այդ ֆիլմը լինելու է նոր Երեւանի մասին, այդ ֆիլմի սցենարը գրել է մեր արաբ-

կիրցի Յենիկոյանը՝ Պերձ Ջեյթոնցյանը, երաժշտությունը գրելու է իմ սիրելի ընկերը՝ Առնո Բաբաջանյանը, ֆիլմի նկարիչն է լինելու Վայա Պոդոյանովը: Ֆիլմը անբողջությամբ նկարահանվելու է Երեւանում, բայց իմ իմացած Երեւանում՝ Կոնդում, Կոզերնում, Սարի թաղում, Արաբկիրում, Շիլաչիում, Երրորդ մասում եւ Բաղրամյան փողոցում: Եվ բոլոր գլխավոր դերերը խաղալու են դեռ անուն չհանած, բոլորովին երիտասարդ դերասանները:

Ու վերջում Յենիկն ասաց.

-Իսկ հիմա դուք կենսեք մի փոքրիկ կինոհեփաթ, որ մի փոքր հանգստանաք աշխարհի դալմաղալից: Այստեղ մի էպիզոդիկ դերում՝ Եվգենի Ժարիկովին եւ Ֆասեւային գիմի ու խաղող մասոցելիս հանդես եմ գալիս ես՝ Յենիկի Յուլյանիսյան: Գուցե այդպես ես կմնամ ձեր հիշողության մեջ...

Այս ամենը կատարվում էր 1964 թվականի օգոստոս ամսին: Մեկ ամիս անց Մոսկվայում նա Առնո Բաբաջանյանի հետ կհանդիմի մեծանուն գրող Վիլյամ Սարոյանին: Պահպանվել է մի հրատարակ լուսանկար՝ արված Մոսկվայում 1964 թ. սեպտեմբերին, սեղանի շուրջ՝ երեքով՝ Առնոն, Վիլյամը, Յենիկը, գիմու բաժակները ձեռքերին, երեկ խմել են մեր ժողովրդի կենացը:

Բոլորի դեմքին ժողիս է: Նա այդպես էլ ժողիսը դեմքին հեռացավ կյանքից 1964 թ. դեկտեմբերի 5-ին, սակայն հասցրեց իր վերջին կամը հռչակել. հանձնել իրեն հողին իր սիրելի Երեւանում: Իսկ նրա երազած ֆիլմը Երեւանի մասին այդպես էլ մնաց նրա բարի անուշների շարքում:





ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Պրոֆեսոր

Անուշահ գիտեի, որ Չինաստանը եղել է հնագույն ֆաղափաբության օրրաններից մեկը...

Վերջին 20-25 տարիների ընթացքում Չինաստանի ու չինականի հետ օրեցօր ավելացող...

Այդ ամենին զուգընթաց, որդես աշխարհի ֆաղափաբական կյանքով հետաքրքիր...



Հավանաբար նախախնամություն ասվածն իսկապես գոյություն ունի: Սովորական աշխատանքային օրվա վերջում «Ազգի»...

Նախադասարանական որոշ աշխատանքներից, դեպքումսանը մուտքի արժանազոր...

հետագայում ես առաջընթաց աղաիվելու համար կանեն ամեն ինչ: Այնուհետև նշելով...

Տղամարդկություններն իսկապես մեծ են ու շատ, որոնք սիրով մի ֆանի հոգովածով կկիսեն «Ազգի»...

Մեզ սրված ծագերով նախատեսված էր, որ հնարավորություն կունենանք այցելելու Չինաստանի...

զգացողություն են ունենում մարդիկ Չինաստանում բարձր վայրերում կառուցված աղապե կամուրջների վրայով...

Այցելություն Չինաստանի ժողովրդական հանրապետություն-1



աշխարհահռչակ Տեղակայված քանակի թանգարան-դամբարան է: Սիչուան գավառի վարչական կենտրոնը Չենդու քաղաքում...

Հանրապետության տարբեր ՋԼՄ-ների ներկայացուցիչներից կազմված յոթնուհինգ...

Ամեն ինչ հրաշալի էր կազմակերպված: Ընդունող կողմն արել էր ամեն բան, որ այցելությունը հազեցած ու առավելագույն...

Առաջինն այցելեցինք Սի Սի Փի մեծադեղատեսակ սուրճի: Ամենուրեք աչք էր շրջում մարդկություն ու հարմարավետ կահավորանք...

Հեռուստատեսությամբ մի ֆանի անգամ առիթ ունեցել էի ժամանելու, թե ինչպիսի

գույն լայնությունը՝ 9,1 մետր, դասերի միջին հաստությունը՝ 5,5 մետր, իսկ հիմքի մոտ 6,5 մետր...

Չինաստանի թիվ մեկ առանձնահատկությունը, որը միանգամից աչքի է զարնում, իմ կարծիքով մարդկանց բազմաբանակներում է...

դես հանրային նշանակության, այնպես էլ բնակելի շենքեր: Նորակառուցները, որոնք կանոն, ֆան, երեսուն ու ավելի հարկանի էին:

Բոլոր երեք ֆաղափներում, որտեղ եղանք, գեր մարդ չեստանք: Ընդհանրապես ավելի շատ միայն էին բոլորը: Սակայն որքան արտիստ էր ընդհանուր սեղանի շուրջ...

Սկսեցի եր նաեւ, որ անկախ այն հանգամանքից, թե մեզ հետ շփվող կարեւոր դասերն էր, զբոսավար կամ թարգմանիչ, աշխատանք էին անթափուց հողարժեքները...

Մի բան էլ՝ դասական թեմաների մասին լինել խոսքը թե ժամանակակից «չնոռանալով» երկրում իշխող սոցիալիստական համակարգը, անմայման դրանք կաղված էին կայսրերի հետ, շեշտվում նրանց դերակատարությունը...

Պաշտոնական կարգի դարձրած ունեցել է սահմանների վերահսկողության նշանակությունը՝ աղաիվելով Մեծախի ճանապարհով աղաիվների անվճար շեղանկությունը, արժանաբար է ներգրծող վերահսկողությունը: Դեռ ավելին՝ դարձրել էր դասական հասկանիները բարելավվել են դասական կառուցվածքների, զորանոցների, կայսրերի կայանների, ծխի եւ կրակի միջոցով ազդանշաններ տարածող ստեղծելով: Միեւնույն ժամանակ դարձրած էր վրայի միջին դասի ինքնին եղել է նաեւ ցամաքային միջանցք: Մի զինաստիպի կողմից կառուցված դարձրել էր կառուցվածքը՝ 8851,9 կմ. է, առավելա-

Շարունակությունը հաջորդիվ 07.07-17.07.2019





# Ազգային Կուլտուրա

Թիվ 29(440)  
26 ՀՈՒԼԻՍ  
2019

## Անահիս ՅՈՎՍԵԹՅԱՆ

### Գերմանիա

Երբեցեց մտածել եմ մտնել (դիմացինի) գլխուղեղի մեջ, ստուգել ծալերը, հիշողությունների լաբիրինթոսում ղեղել այն, բայց կորել է, չկա, ավելի սուսյո՝ խորունկ թաղվել է, ճգնվել ոլորանների, անհույս կորել գալարների ղարայում: Մարդու գլխուղեղը բարդագույն կառույց է՝ որ հասվածն ինչին է ծառայում, որտեղ են խաչվում, հասվում եզրագծերը, 2016 թվականից ցայսօր առավել դյուրին է դասկերացնել: ԱՄՆ գիտնականների մանրամասն գծագրած ասլասը հնարավորություն է սվել բժիշկներին դրա օգնությամբ լուրջ հետազոտել գլխուղեղը՝ աուսիզմ, շիզոֆրենիա, դեմենց, էպիլեպսիա հիվանդությունների դարազայում առաջընթաց կա: Բայց բժշկին ասլասից չկարելու, նորագույն սարքերի միջոցով՝ հետազոտությունից չզրկելով, ֆայլելով մտնել գլխուղեղի մեջ:

Մասնագիտությամբ նկարիչ- դիզայներ **Բեաթե Կրեմպեն**, որի մայրն արդեն սարիներ սառաղում է դեմենցով, բառիս բուն իմաստով առաջարկեց մտնել հիվանդ մարդու գլխուղեղի մեջ: Մայիսի 25-ից հուլիսի 12 -ին Դյուսսելդորֆի մեծակա Վիլլի իրադարձությունից մեկուն տեղադրված նրա մեծածավալ՝ 12 ֆառակուսի մետրանոց իմաստալիցիան հետաքրքրեց թե՛ նրանց, որոնց մեծավորների հիվանդության մասնագետներն արդեն առկա են, թե՛ նրանց, որ սարսափում են մոռացության ախտով հիվանդանալու սազմադալի մտքից, եւ թե՛ դեմենցով հիվանդներին:

Բեաթեն լավ է ճանաչում այս հիվանդությամբ սառաղողներին, արդեն 4 տարի կամավոր խնամում է Դյուսսելդորֆի հասուն կենտրոնում իրենց հանգրվանը զսած մարդկանց եւ դասնում է, թե այնտեղ շատ հետաքրքրական անհասների է զտել: Շատ դժվար է այս հիվանդությամբ սառաղողների խնամասար լինել: Ամենադժվարը որակը համբերությունն է, ասում է նա՝ համոզված լինելով, թե արվեստի լեզուն դյուրին է դարձնում նրանց հետ հաղորդակցությունը: Զիտում են նրա մասնակցությամբ 2018- ին մի խմբակային ցուցահանդես, որի թեման «Հայրենի տուն ( կամ՝ հայրենիք)»- ն էր: «Մեր ներքին, ներսի հայրենիք մեր հիշողությունն է, իսկ երբ հիշողություն- հիշատակներդ ես կորցնում, ո՞րն է խաբիսիդ», մեր գրույցում իր կուլածները մեկնաբանելով ասաց Բեաթեն: Այդ օրն իմացա, որ մայրը դեմենց ունի: Պաստելային երանգներով ակվարելային կուլածներում, որ մոր անունով եւ Քերոլի գրին հղում անելով վերնագրել է «Ալիսը հրաբխների աշխարհում», լուսի է սվել այն, ինչ մայրը հիշում եւ դասնում է, բոլոր դասկերները արածաթագույն շղարունեն՝ հար եւ նման սարին առած մարդու գունազրկված մազի՝ չես ներկում, արծաթագույն է: Երբ հիշողությունը մթազնում է, գույներն են դասարկվում, դասկերները եզր ու սահման կորցած՝ լողում են: Սա շատ տեսանելի է հենց այդ կուլածներում: Այդ ցուցահանդեսից հետո Բեաթեն սկսեց որոնել «ներսի հայրենիք»՝ տեսանելի դարձնելու մոր կերպը:

Բեաթե Կրեմպենի 7 օրաբայթ «Դեմենց» նախագիծը մեծ ընդգրկում ունեցավ: Տարբեր հաստատություններ ներկայացնող 100 հոգի մասնակցեցին 18 տարբեր ձևերով ձեռնարկներում՝ դասախոսություն, ներկայացում, ցուցահանդեսներ, ընթերցանություն: Նդասակը մեկն էր՝ հնարավորինս մասշտիբ լուսաբանում՝

ինչ անել, երբ մեծավորիդ նման ծանր ախտաբանում են հայտնել, ինչ-որ բան վարվել դեմենցով հիվանդների հետ, ինչպե՞ս զգալ, հասկանալ մեկուսի այդ մարդկանց:

Ճկուն, բայց չկոսրվող մետաղյա լարով սկզբում «հեմին» է կառուցվել, այնուհետ կսավ եւ շինարարության մեջ գործածվող սղունգանման զանգված, որ փչելուց շատ չանցած՝ ֆարսում է, փայլ եւ իհարկե՛ ներկ: Այս նյութերի միջոցով Բեաթեն գերիարակական տղավորիչ արդյունք է ստացել, հեղից նայելիս թվում է, թե հրադարձություն բազմած՝ մոտավորապես 2,5 մետր բարձրությամբ օբյեկտը մարդու իսկական գլխուղեղ է: 7 օրաբայթերի ընթացքում, երբ արեւն ու ֆամին, հորդառաս անձրեւն ու կարկուտը հերթազայում էին միմյանց, գլխուղեղը ոչ գունազրկվեց, ոչ տեղից շարժվեց, ոչ էլ ձեռք փոխեց:

Գլխուղեղը, որի մուսն անվաճ էր օրաբայթի բոլոր օրերին, 49 օր շարունակ հյուրընկալ եղավ: Շատերն ինձ



թե՛ն իրական է ավելի, ներկայիցը՝ հաճախ անծանոթ: Դեմենցով հիվանդների համար անցյալից որոշ դրվագներ շատ են ներկա: Իրականում ներկան նրանց միակ ժամանակն է, իսկ աղառնի չկա: Դեմենցով հիվանդները կարճատև եւ երկարատև հիշողության խանգարում ունեն, վերացարկված մտածողության բացակայությունը նկատելի է: Իմ կողմից լողացող հայացքով մի ծերունի ճանաչեց ներսի այդ ճոճվող աշխարհը՝ սա մեր ուղեղն է, ասաց: Ես էլ ժղջացի:

**Տեղեկանք**- Գերմանիայում նկատելի շատ են ուսուցողական ցուցահանդեսները: Տարիներ առաջ մեծ սուղերմարկեսների մուսի առջեւ դրվելով մեծելու, դասակարգվելու նպատակով բնադարձությունները ցուցադրություն էին կազմակերպել: այնքան տղավորիչ էր, որ ով մտնում էր խանութ, կտրե կամ թղթե տղրակ էր ընտրում, իսկ երեխաները խոտրացույց աչքերով հսկում էին մեծերին: Արվեստի

## Ճոճվող դասանություններ՝ գլխուղեղի ներսում

նման գերադասեցին մի ֆանի անգամ այցելել: Կեսօրին ներսում բավարար լույս կար՝ դռն ուղղանկյուն տարածից էր թափանցում, բայց նաեւ՝ վերից վար մեծ ու փոքր լադերների հերթազայությամբ ժողովներն էին իջնում: այդպես է երեւի մեր բոլորի ուղեղի ներսում՝ երբեմն դայծառ, երբեմն աղոս լույս է առկայծում: Տղավորություն է, թե երկու կիսագունդ առանձնացված է՝ ձախ մասում գլխուղեղի առաստաղից 500- ից ավելի սեւտիսակ լուսանկարներ են կախված: Երբ օդի տատանումից նկարները շարժվում են, իմաստալիցիան առավել տղավորիչ է դառնում: Լուսանկարները հին օրերի կյանքը, մարդկանց, երիտասարդ ժամանակի հիշողությունն են տարբերում, ներկայի ողորմածության մեջ փորձում խնամով շեղավորել անցյալի դասառիկներ:

Գլխուղեղի աջ կողմում՝ կտրից, եզրերը ժանկեղազարդ, կաղ ընկած մտքի նման հանգույց արված 200- ից ավելի թափանցանքներ են օրոքվում, որոնցից էլ կախ են ընկել նույն ֆանակի թղթի կտրիների վրա դառն սրված օրվա կարտեր դասվորան- «անմոռուկները»՝ «Շատ ջուր խմել», «Լվացվել», «Կանգնիր խնդրեմ», «Կարագը սառնաբանում է»... Գանառոտ, դարձ նախադասություններ են, «ինչո՞ւ»- ն օրանցող, որ մասնում են, թե դեմենցով հիվանդների ուղեղը մեկ տեղեկությունից ավել հրաժարվում է ընդունել: Իմ նկատած միակ երկար նախադասությունը հետեւյալն է՝ «Մեր առաջին ընտանեկան արձակուրդը Դանիայում էր»: Տղավորիչ հիշողություն է անդայնամ, ընտանիքի ու երջանկության մասին հիշեցնող թանկ դրվագ: Ներս մտնելուն դեմ դիմացի դասին 4 փայտե արկղ է նստարկվում: Բեաթե Կրեմպեն հիշողության 4 կղզյակներ է առանձնացրել: Առաջինը մոր իմանության անտրոսի մասն է՝ հավասր: Եթե կողմ կողմի շարված Սուրբ գիրքն ու խաչը հավասարալից ներկայացնելիս բնական են, ինչպե՞ս շարված զլուխն ինձ համար հարց է դառնում: Բեաթեն դասնում է, որ մայրը ծնվել է կաթոլիկ դասականողական ընտանիքում, ամուսնացել է բողո-



միջոցներով դասնված տողական դասկերը մնայուն հետք է թողնում:

Իմ մտքի ժողովներին ամուր կառչած են Բեաթեի՝ գլխուղեղի իմաստալիցիան, ներսի տարբերվող դասկերները: Ես «ներսում» եղա, հիմա դյուրին ու մասշտիբ է ակադեմիական գիտելիքը: Դեմենցը ֆունկցիոնալ օրգանախոգեբանական համախտահիշ է: Այն կարող է դասառ դառնալ ուղեղի տարբեր հիվանդությունների: Դեմենցը լախներեն բառեր է, դե՛ մենց բառացի նստանկարում է առանց գիտակցության: Ամենից հաճախ նախանցում է հիշողությունը, մտածելու կարողությունը, խոսքը եւ շարժունակությունը: Դեմենցի ամենից հաճախ հանդիպող ձեռք Ալցհայմեր հիվանդությունն է: Դեմենցը ձեռքբերվող հիվանդություն է՝ թուլանսություն, որն ուղեկցվում է նախկինում ձեռք բերած կայուն գիտելիքների տարբեր չափերի կորուստներով, մոր գիտելիքների ձեռք բերման դժվարացմամբ, ճանաչողական գործառույթի կտրուկ իջեցմամբ: Դեմենցը հոգեկան

ֆունկցիաների ֆայթայումն է, որը տեղի է ունենում հասկաղեծ ծերության օրջանում: Պայմանավորված է գլխուղեղի կեղեի աղաճմամբ, ուղեկցվում է օրգանիզմի ընդհանուր հյուծմամբ: Հւս Առողջադադանության համաշխարհային կազմակերպության սվայների, աշխարհում գրեթե 45 միլիոն մարդ տառաղում է դեմենցից, կանխատեսվում է, որ 2050- ին նրանց թիվը կհասնի միլիարդի 131, 5 միլիոնի, Գերմանիայում՝ 3 միլիոնի:

Ուսումնասիրությունների համաձայն, ԳԴԳ- ում յուրաքանչյուր երկրորդ երկյուղունի, թե դեմենցը տղանում է իրեն: Բժիշկներն ու հոգեբանները հասուն կղայմաններ են ստեղծում այսղիսի հիվանդների համար: Ցավով, ինձ չհաջողվեց դարձել Գայասանում ուրա՛ն է դեմենցով հիվանդների թիվը, ընտանիքը խորհրդասվական հետադան ունի, բավարար լուսաբանված է այս հիվանդների հետ օփման առանձնահատկությունը: Ինչու ոչ՝ արվեստի լեզվով:

Վարսիկ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Թատերագետ

Դարավերջի՝ 1999-ի մայիսի 5-ի առավոտը ցնցեց երեւանցիներին...

Մերձավորները, թատերի մարդիկ գիտեին, թե ինչ տառապանքի մեջ էր Մելինեն...

«Ես «Լիզիստեստի» չարացած կինը չի փնտրում... Իհարկե ես մեղավորն եմ...»

Երեւի 1949 թվականը մեր դասուսուցչական մեջ միակ բարեբեր տարին էր...

Զրնգուն սկիզբ

Ծնվել էր հայերի Պոլսում, 1927 թ., սովորել էր հայկական դպրոցում...

աղջիկը, փնտրություն սկսեց եւ ընդունվեց: Սոր ժամը էր, մասնագետները չկային...

զուրկ եւ արդարանալ, ինքը շատ սիրալիք ավելացնում էր...

ըր, ու հիմա էլ մենք նրանով ենք գերբնակ: Ներկայացնում այնպիսի թափուլ գնաց...

ԱՐԺԱՆԱՎՈՐՆԵՐԻՑ ԱՄԵՆԱՐԱՄԵՏԱՆԸ. ՄԵԼԻՆԵ ՀԱՄԱՄԶՅԱՆ (մահվան 39-ամյակ)

կողմերը. անմիջականություն, խոսքի, բարձրագույն հաճելի բեմականություն...



- Որտեղից էս եկել, անուշիկս: - Պոլսից,- ղախասխախ խլացավ...

Երեւի 1949 թվականը մեր դասուսուցչական մեջ միակ բարեբեր տարին էր...

րասանների բնակելիից՝ ռուսական թատրոն (որտեղ Աճեմյանի թատրոնի ներկայացումներն էին) հազիվ 15 րոպեի ճանապարհ է...

մաներեն գիտեր եւ արդեն սկսել էր «Եվ գեներալ Օնեգին»-ի թարգմանությունը...

Չակասագրական գործը եւ Մելինեն

Ես բանասիրականում եմ: Մտերիմ դասընկերուհիս՝ Արդա Եղիզարյանը այդ ժամանակ աստեղային ժամանակ արդող Նաիրի Ջարյանի կնոջ փոխը...

Մեզ իսկույն ներկայում է ներկայացումը: Աշխատանքային եռուզեռ է: Մեկ էլ աջից մի եղնիկ աղջիկ է հայտնվում...

- Ներեցեք, Վաղարշ Բոգդանյանից, ես գիտեմ, որ Դուք շատ քիչ եք անում...



Արծվի ԲԱՍԻՉԻՆՅԱԼ

Քեթրին Շոչունը բրիտանացի լեզվաբան է, որի հետազոտությունների հիմնական թեման հայերենն է և նրա բարբառները: Նա չորս տարի աղերս է հայաստանում, կատարել լեզվաբանական հետազոտություններ և անգլերեն դասավանդել Սեւանի Վազգենյան հոգեւոր ձեռնարանում: Վերջերս Քեթրինը իր թեկնածուական թեզն է դաժադանել Փարիզում, որտեղ նրան գրկաբան ընդունել է սեղի հայ համայնքը, և նա դարձրեաբար մասնակցել է հայկական մշակութային միջոցառումներին...

-Հայաստանում աղորդ արտասահմանցիներից բաժնի իրենց հունորով անվանում են ABC՝ Armenian by choice, այսինքն՝ «հայ՝ ընտրությամբ»: Քեթրին, կարո՞ղ եմք քեզ էլ այդպես կոչել՝ նկատի ունենալով ոչ միայն քո վարժ սիրադաստանը հայերենին, այլև այն փաստը, որ սկսվել է քո առաջնական երկրորդում:

-Այո՛, ուրախ եմ դրա համար: -Լորդ Բայրոնը սովորեց հայոց լեզուն՝ իր ուղեղը զբաղեցնելու համար մի բարդ ու հնարյալ գործով: Ի՞նչ բարձրագույն մոտ 200 տարի անց Բայրոնի հայերենակցուհին սկսեց սովորել այդ նույն լեզուն:

-Նախնական բարձրագույն իմ լեզվաբանական աշխատանքն էր, հասկալով ինչու հայերենը խոսվող ժամանակակից հունարենի բարբառները: Ինձ հետաքրքիր էր հունարենի և հայերենի հարաբերություններն ուսումնասիրելը, քանի որ այս երկու ժողովուրդները միմյանց առնչվում են հազարավոր տարիներ: Սակայն այդ «բարդ ու հնարյալ գործով» զբաղվելիս ես հանդիմեցի մի քանի իսկալիքներ, որոնք ինձ աջակցեցին, որն էլ իմնիմ դարձավ մի իրական հաճույք:

-Այսօրվա ճիշտ, նախ սովորեցի Հայաստանի հույները, հետագայում՝ հայերենի բարբառների հետազոտողների բարբառները: Հետագայում կան ոչ հայեր, ինչպես՝ լեհ Անջել Պիտտիչը և ամերիկացի Բերթ Վան: Մի լեզվի բարբառներն ուսումնասիրելու համար նախ դեմք է վարժ սիրադաստանը գրական լեզվին...

-Ոչ դարձալոր կերպով այդ հետաքրքիրությունները, սակայն մեկն իմանալն, ի-

# Քեթրին Շոչուն. «Գեղեցիկ ու հետաքրքրաշարժ» հայերենի հետազոտողը

հարկե, օգնում է սովորել և հասկանալ մյուսը:

-Պատմի՛ր, խնդրեմ, քո գիտական գործունեությունից՝ ի՞նչ ճանադարի ես անցել ես որտեղ ես հիմա:

-Ես նոր եմ ավարտել Փարիզի Արեւելյան լեզուների ինստիտուտը՝ ֆրանսահայ լեզվաբան և հայագիտության բաժնի վարիչ Անահիտ Տոնադեյանի ղեկավարությամբ: Այդ դասաւանդումն էս անցյալ տարին Փարիզում եմ անցկացրել՝ ավարտելու և դաժադանելու համար իմ թեզը: Վերջերս մաս եմ կազմել Քեթրինի համալսարանի երկամյա հետաքննարկական կրթաբանական ծրագրին, որը ֆինանսավորում է Վսանգված լեզուների վավերագրման նախագիծը: Ծրագրի մեջ յոթի մեդալան է 1988 թվականին Նախիջեւանից Հայաստան եկած Ազուլիսի և Երջակա գյուղերի այն սակավաթիվ բնակիչներին, որոնք դեռ խոսում են սեղի բարբառով՝ զոկերենով: Հույս ունեմ եկող Նոր տարուց հետո Հայաստան վերադառնալ՝ աշխատելու այս նախագիծում: Արդյունքները կներկայացվեն համաժամանակ, որդեգրի բոլոր հետաքրքիրները կարողանան տեսնել և օգտագործել այն:

-Չորս տարի աղերսով երեսանում ինչպե՞ս ես բնութագրում կյանքն այստեղ:

-Իմ կարծիքով՝ աղերսով համար երեսանում բարձրագույն է, բայց հանգիստ և բարեկամական: Այնտեղ երբեք չեմ ունեցել օտար երկրում միայնակ լինելու զգացողություն: Ինձ հասկալով ցնցեց վստահության և մարդկայնության մակարդակը անծանոթների հետ շփումներում: Հայաստանում չէին հավաստում, որ Անգլիայում երեսաններին սովորեցնում են չխոսել անծանոթների հետ, իսկ Անգլիայում չէին հավաստում, որ Հայաստանում մարդիկ հանրային տարածքում անծանոթներին ձեռնարկում և համար վստահում են իրենց թայրապանները և անգամ՝ իրենց երեսաններին: Ինձ համար նաեւ տարբերակայնության աստիճան ծանոթ երեսանների զգացումը, ինչը մեծ մասամբ նոյաժամ էր, որ ես ինձ զգամ ինչպե՞ս տանը: Նույն նկատարումը լսեցի



Մաեւ մի հայ եղիսկոդուսից, որի հետ ես աշխատում էի, և որը մի քանի տարի ուսանել էր Անգլիայում:

-Իսկ ինչպե՞ս ես քո ուսուցչական փորձառությունը Սեւանի Վազգենյան ձեռնարանում:

-Այնտեղ ես ինձ իրոք զգում էի որդեգրված ընտանիքի մի անդամ: Կարծում եմ, որ իմ աշակերտներից սովորել եմ առնվազն այնքան, որքան որ նրանք եմ սովորել ինձանից: Ծարունակում եմ շփվել նրանցից բաժնի հետ, վստահաբար դա երկարատե բարեկամության սկիզբն է: Վազգենյան ձեռնարանը բայց յուրահասակ էր, որն օժտված է մի տեսակ անկարագրելի հոգեւոր ուժով: Ես սակավիմ կարծում եմ այն:

-Ծանոթ ես հայ գրականությանը, ունե՞ս սիրած հեղինակներ:

-Ինձ հասկալով դուր եկավ Լեւոն Ծանթի «Հին աստվածները», որը կարդացի՝ նախքան Սեւանում աշխատանքի անցնելու: Սկզբում անգամ գլխի չէի ընկել, որ զանգվում եմ այն նույն վայրում, որտեղ կատարվում են թատերախաղի գործողությունները:

-Ի՞նչ կարող է անել մի ոչ հայ ան-

հաս այս հասարակության մեջ, որը ձգտում է ավելի լավ կյանքի և լի է դրական փոփոխությունների ակնկալիքներով:

-Կարծում եմ՝ անենակարեւոր երեսաններին դեմք է օգնել հավասար, որ Հայաստանում աղագայի համար կան հնարավորություններ, և որ երկրում կան որոշ դրական բաներ, որոնք կարող են մարդուն ընտելն՝ մեկ այլ երկրից եղափոխվել և աղերս Հայաստանում: Այս տեսանկյունից, Հայաստանում աղերս իսկ կարող է ունենալ փոքր դրական ազդեցություն: Բայց, իհարկե, անենակարեւորն իրական հնարավորություններ ստեղծելն է: Հայաստանում երեսաններին հետ աշխատելիս ինձ բայց եր տղափորում նրանց՝ մեծապես առաջ մայելը և նորարարական գաղափարներ ընդունելու դաստիարակմանը՝ միաժամանակ խիստ կաղված մնալով իրենց մշակութային արժանատիքները: Հայաստանում աղորդ օտարերկրացիները և սփյուռքայեցիները կարող են աղախովել կաղեր ավելի լայն աշխարհի հետ, ինչը կարող է օգնել այդ մարդկանց իրագործելու իրենց երազները: Եթե մի ուղի զանգվի, որը թույլ կտա մարդկանց Հայաստանում մնալով ստեղծել միջազգայն կաղեր ու գործադրել դրանք և իրենց ջանքերի արդյունքներն օգտագործել ի քանի Հայաստանի՝ աղա այս երկրի աղագան կյանքի իսկալիքները: Բայց եթե մասնագետները չեն կարողանում իրենց աշխատանքով աղալ իրենց և իրենց ընտանիքները, աղա նրանք, իհարկե, կփորձեն եղափոխվել մի երկրի, որտեղ կարող են լավագույնս դրսեւորվել, և ոչ ոք չի կարող նրանց մեղադրել դրա համար:

-Ծարունակելու՞ ես հայերենագիտական հետազոտությունները:

-Անուշ: Ինչպե՞ս ասացի, մտաղի եմ մոտ աղագայում վերադառնալ Հայաստան՝ զոկերենի վավերագրման նախագիծով: Հույս ունեմ, որ իմ աշխատանքը կնոյաժամ հայերի և ոչ հայերի մեջ ճանաչել սալու գեղեցիկ ու հետաքրքրաշարժ հայոց լեզուն և նրա դաստիարակում ու մշակութային ժառանգությունը...

## Հայկական գույներ իմարտակաղցի ու սեմինարում

Հուլիսի 8-ից 12-ը Փարիզից 30 կմ հեռավորության վրա զանգվող Գոմեց-լավի բնակավայրում «Ամիգոլի» ընկերակցության նախաձեռնությամբ երկրորդ անգամ սեղի ունեցավ երաժշտություն ուսանող 10-15 տարեկան երեսանների իմարտակաղցի սեմինար, որը վարել են երգեհոնահար Նիկոլա ժաբենը և ֆրանսահայ կլավեսինահարուհի Սոնյա Տոնադեյանը: Վերջինիս շնորհիվ սեմինարի ինը մասնակիցներն առնչվել են նաեւ հայ մշակույթին: Տոնադեյանը իմարտակաղցի երեսանները և կատարել Կոմիտասի «Սուրբ, սուրբ» սեղծագործության թեմաներով և երեսանների հետ ներկայացրել է Հովհաննես Թումանյանի «Անիտել մարդը» հեղինակը (Ժամ Շամդընուայի թարգմանությամբ), ինչպե՞ս նաեւ միասին կատարել են իմարտակաղցի ֆոչարի ոճով:



Սոնյա Տոնադեյանն իր կարիերան սկսել է որդեգրված մեմակատար և նվագախմբի հետ կատարող՝ միեւնույն ժամանակ դասավանդելով: Ներկայումս նա դասավանդում է Վիլբերն-սյուր-Իվեթի և Փարիզի 17-րդ շրջանի կոնսերվատորիաներում: Կատարել է տարբեր սիմֆոնիկ երաժշտություն, 2005-ին ստեղծել է «Ազատագրված կլավեսին» հայեցակարգը՝ ներկայացնելով աշխարհի ժողովուրդների դարձեւանակների իր մեկնաբանությունները: Իր առաջին ձայնասկավառակը՝ բուզի-վուզի երաժշտություն կլավեսինով, թողարկվել է 2010-ին: Իր համերգներում Սոնյա Տոնադեյանը մեծապես սեղ է սալիս հայ երաժշտությանը: Ա. Բ.

## Գերհզոր հերոսներին վերադասելու գուցահանդես

«Մինչեւ օգոստոսի 17-ը «Pearl S. Fincher-ի» անվան գեղարվեստի թանգարանում հանրության առաջ բաց է լինելու «Իմ հերոսը: Ժամանակակից արվեստը և գերհզոր հերոսները» խորագիրը կրող յուրօրինակ ցուցահանդեսը, որտեղ ներկայացվել են ավելի քան 130 արվեստի գործեր (գեղանկար, ֆանդակ, լուսանկար, եսայն), որոնք «մարմնավորում են» Բեթմենին, Ուոլդեր Վուլֆին, Հալիին և ուրիշներին», սեղեկացնում է Սոփիանոն (Տեխաս) հրատարակող «Հյուստոն ֆրոնիկլ» դարբերականը:



«Եիտե՛ք, ցուցահանդեսը գերհզոր հերոսների մասին է, բայց այն բայց այն բայց ավելի խորն է, որովհետեւ այդ հերոսներին դիտում է տարբեր սոցիալական անկյուններից: Հավաքածոն Ուոլֆան Զիլիցի (Կալիֆոռնիա) է, որտեղ առաջինը նկատել էր մեր թանգարանի կուրատոր Թերի Կաղարը», նշել է «Pearl» թանգարանի սօրտեմ Անի Բոյաջյանը, ավելացնելով, որ թանգարանը ամառային շրջանի համար 8-ից 18 տարեկանների համար կազմակերպել է արվեստի ճամբարներ, օրական 3-ժամյա սեղողությամբ, որտեղ նրանք բացահայտելու են հերոսների դերը իրենց կյանքում և փորձելու են հերոսների նորանոր կերպարներ ստեղծել: Ցուցանմուշները դաստիարակում են տարբեր ազգությունների ներկայացուցիչներ, ինչը բայց ավելի հետաքրքրական է դարձնում ցուցահանդեսը: Բոյաջյանը հաստատում է, որ երեսանները մեծ ոգեւորությամբ են այցելում թանգարան՝ տեսնելու իրենց սիրելի հերոսներին: Հ.Ս.